

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури
(переклад включно), перша – польська

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРЧОСТІ
ТАДЕУША ДОЛЕНГИ-МОСТОВИЧА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ**

КвРФПМз.0 23115.01.18.00

здобувачки II курсу групи ФПМз-23-1

підпис, дата

Ірини ПОГОЙДАШ

Керівник

підпис, дата

Тетяна МОРОЗ
доктор філософії, старший
викладач

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології

підпис, дата

Наталія ТОРЧИНСЬКА

канд. філол. наук, доцент

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

„ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри слов'янської філології

 (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

17 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу ПОГОЙДАШ ІРИНІ ІГОРІВНІ

1. Тема роботи «Структурно-семантичні та функційні особливості фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича: порівняльний аналіз польсько-українських перекладів» затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 16 червня 2023 року, протокол № 12.

2. Термін подачі здобувачем вищої освіти завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи:

Фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною сучасної мовної системи, адже через свою призму вони мають можливість розкривати багатосторонні національно-культурні особливості. Необхідність вивчення теми функціонування фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича визначається через наповненість тексту історичними, етнічними та культурними аспектами, якій й розкриваються через застосування фразеології.

Порівняльні дослідження фразеології польської та української мов проводяться багатьма міжнародними та українськими вченими, але варто відзначити, що на сьогодні комплексний аналіз фразеологізмів у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича залишається недостатньо дослідженим в межах української та польської філології і перекладознавства.

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибокого дослідження фразеологічної системи польської та української мов у контексті художньої літератури, а також виявлення специфічних труднощів перекладу фразеологізмів, які трапляються в романі Тадеуша Доленги-Мостовича.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань): з'ясувати структурно-семантичні та функційні особливості фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича, а також провести порівняльний аналіз їхнього відтворення у польсько-українських перекладах; проаналізувати вчення про фразеологізми як лінгвістичне явище; описати роль фразеологізмів у художньому тексті; встановити особливості перекладу фразеологічних одиниць; виявити семантичну класифікацію фразеологізмів; проаналізувати граматичний аспект фразеологізмів; з'ясувати структурні типи фразеологізмів у праці Тадеуша Доленги-Мостовича; визначити функційні особливості фразеологізмів у контексті роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»; запропонувати порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі; здійснити аналіз стилістично-функційного потенціалу фразеологізмів у перекладі.

5. Графічний матеріал: таблиці порівняльного аналізу фразеологічних одиниць

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються			
Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7. Дата видачі завдання – 17 жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН			
№ з/ч	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень-жовтень 2023 року	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень–листопад 2023 року	
4.	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2023 – березень 2024 року	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації в збірнику наукових праць та участі в конференціях	Жовтень 2023 року – листопад 2024 року	
6.	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Квітень – червень 2024 року	
7.	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	Серпень – вересень 2024 року	
8.	Написання четвертого розділу кваліфікаційної роботи	Жовтень-листопад 2024 року	

9.	Написання «чорнового варіанту» дипломної роботи	До листопада 2024 року	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
11.	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 року	
12.	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру і її захист	Грудень 2024 року	

Магістрант

Ірина ПОГОЙДАШ

Керівник роботи

Тетяна МОРОЗ

Анотація

Тема роботи: «Структурно-семантичні та функційні особливості фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича: порівняльний аналіз польсько-українських перекладів»

Автор – Ірина ПОГОЙДАШ

Науковий керівник – Тетяна МОРОЗ

Обсяг кваліфікаційної роботи – 88 сторінок (основного тексту – 77 сторінок).

Робота містить 80 джерел посилання (зокрема 8 – англійською, 32 – польською мовою).

Ключові слова: *фразеологічні одиниці, структура фразеологізмів, семантика, функції, перекладознавство, переклад, компонентний аналіз, мовні еквіваленти, образність, стиль.*

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню фразеологізмів у романі польського автора Т. Доленги-Мостовича «Знахар» та способів їх перекладу українською мовою. Оскільки на сьогодні комплексний аналіз фразеологізмів у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича залишається недостатньо дослідженим в межах української та польської філології і перекладознавства, то, відповідно, актуальність теми зумовлена необхідністю глибокого дослідження фразеологічної системи польської та української мов у контексті художньої літератури, а також виявлення специфічних труднощів перекладу ФО у романі Тадеуша Доленги-Мостовича.

Меті підпорядковується розв'язання завдань: проаналізувати вчення про фразеологізми як лінгвістичне явище; описати роль фразеологізмів у художньому тексті; встановити особливості перекладу фразеологічних одиниць; виявити семантичну класифікацію фразеологізмів; проаналізувати граматичний аспект фразеологізмів; з'ясувати структурні типи фразеологізмів у праці Тадеуша Доленги-Мостовича; визначити функційні особливості фразеологізмів у контексті роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»; запропонувати порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі; здійснити аналіз стилістично-функційного потенціалу фразеологізмів у перекладі.

Об'єкт роботи — фразеологічні одиниці у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича.

Предмет — структурно-семантичні та функційні особливості ФО польського роману «Знахар» та його перекладів українською.

Джерельною базою для дослідження структурно-семантичних та функційних особливостей фразеологічних одиниць стали численні мовознавчі праці, присвячені фразеології, лексикології та семантиці. Матеріалом дослідження стали польські ФО, виокремлені з контексту роману Т. Доленги-Мостовича, та переклад / передача їх українською мовою різними перекладачами.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому вивченні фразеологізмів у текстах польських авторів і порівняння перекладів українською мовою для розвитку міжкультурної комунікації.

Автор

підпис автора і дата подання роботи до захисту

ЗМІСТ

Вступ	7
1. Теоретичні засади вивчення фразеологічних одиниць у контексті художнього твору та роботи перекладача	13
1.1. Фразеологізми як лінгвістичне явище	13
1.2. Роль фразеологізмів у художньому тексті	20
1.3. Особливості перекладу фразеологічних одиниць	26
Висновки до розділу 1	30
2. Семантичний і граматичний аналіз фразеологічних одиниць	32
2.1. Семантична класифікація фразеологізмів	32
2.2. Граматичний аспект фразеологізмів	40
Висновки до розділу 2	45
3. Структурні типи фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича	47
3.1. Аналіз структурних типів фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича "Знахар"	47
3.2. Функційні особливості фразеологізмів у контексті роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»	54
Висновки до розділу 3	61
4. Порівняльний аналіз польських та українських фразеологізмів у перекладі роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»	63
4.1. Порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі	63
4.2. Стилiстично-функційний потенціал фразеологізмів у перекладі	69
Висновки до 4 розділу	75
Висновки	77
Перелік джерел посилання	81

ВСТУП

Актуальність теми. Фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною сучасної мовної системи, адже через свою призму вони мають можливість розкривати багатосторонні національно-культурні особливості. Підходи до дослідження фразеологічних одиниць містять огляд визначення їх структури, функціоналу, тобто загального розуміння, яким чином відбувається становлення та подальше використання мовних зворотів. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів полягають у складному поєднанні різних слів, які мають відображати єдине значення, що доволі часто має переносне значення або розкриває зміст національно-культурної особливості. Аналіз та розкриття функціональної специфіки фразеології дають можливість з'ясувати її місце та роль у творі, тобто допомагають створити відповідний осередок у тексті та відобразити особливості характеру кожного персонажа. Відповідно, аналіз та подальше розуміння таких особливостей дає можливість перекладачам зберегти автентичність тексту.

Своєю чергою, актуальність теми функціонування фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича визначається через наповненість тексту історичними, етнічними та культурними аспектами, якій й розкриваються через застосування фразеології. Варто зауважити, що ми не лише спостерігаємо за культурними реаліями певної епохи, а за допомогою фразеологічних одиниць формуємо уявлення про індивідуальний стиль письменника. Приміром, фразеологічні одиниці, які застосовуються в роботах Т. Доленги-Мостовича формують унікальні образи персонажів та відповідних обставин, що є актуальним в межах перекладу українською. Адже збереження семантичної та функційної цілісності фразеологізмів під час перекладу є одним із найскладніших завдань перекладача, що обумовлює актуальність порівняльного аналізу польсько-українських перекладів.

Дослідження фразеологічних одиниць викликає зацікавленість у науковців та дослідників, серед яких важливими є праці таких лінгвістів, як Л. Бауера, У. Білиці, Ф. Вуда, Д. Герберга, С. Кейя, Дж. Коулман, О. Македонова. Праці

цих науковців є підґрунтям для розуміння структури фразеологічних одиниць та особливостей їх функціонування в польській та українській мовах.

Порівняльні дослідження фразеології польської та української мов проводяться багатьма міжнародними та українськими вченими, зокрема Алла Приймак, яка зосередилась на специфіці перекладу фразеологізмів з польської на українську. Але варто відзначити, що на сьогодні комплексний аналіз фразеологізмів у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича залишається недостатньо дослідженим в межах української та польської філології і перекладознавства.

Особливо важливим аспектом є вивчення взаємозв'язку між структурою фразеологічних одиниць та їхнім функціональним навантаженням у літературних текстах, що відображають авторський стиль. На сьогодні цей аспект залишається малодослідженим як у польській, так й в українській фразеології. М. Бреал, Т. Жужгіна-Аллахвердян, Е. Сапір, Т. Шиппан, М. Холлідей, К. Яллоп лише частково торкалися цієї проблеми, зосереджуючись переважно на загальних питаннях фразеологічної перекладознавчої теорії, тоді як детальний аналіз конкретних літературних творів, зокрема польських, залишився поза увагою.

Увага науковців, таких як С. Асгарова, Дж. Віра, І. Корунець, В. Лобода, Ф. де Сосюр, зосереджена на загальних проблемах перекладу фразеологізмів, проте недостатньо розкритими залишаються питання культурно-мовних відмінностей між польською та українською мовами у конкретних літературних контекстах. Враховуючи сучасні тенденції, перекладачі виокремлюють проблемний ряд в своїй роботі, а саме: передача емоційного навантаження мови героїв та експресивного забарвлення в творах, які є с новою та підґрунтям фразеологічних одиниць. Відповідно, перекладацькі аспекти фразеологізмів у текстах Т. Доленги-Мостовича потребують більш детальних підходів та аналізу.

Окремим розділом в межах дослідження фразеологічних одиниць є функціональна природа фразеологізмів. Відповідно, дослідники наголошують, що сучасні перекладачі, в межах своєї роботи, максимально докладно передають

не тільки наповненість та значення фразеологічної одиниці, але й її функції в контексті твору. Але варто звертати увагу на особливості, специфіку та різницю в національно-культурних фонах, адже це впливає на відображення фразеологічних одиниць під час перекладу. Саме цей аспект є одним із найменш досліджених, що робить роботу над цією темою необхідною та перспективною.

Відповідно, актуальність теми зумовлена необхідністю глибинного дослідження фразеологічної системи польської та української мов у контексті художньої літератури, а також виявлення специфічних труднощів перекладу фразеологізмів, які зустрічаються в романі Тадеуша Доленги-Мостовича.

Метою дослідження є з'ясувати структурно-семантичні та функційні особливості фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича, а також провести порівняльний аналіз їхнього відтворення у польсько-українських перекладах.

Для досягнення поставленої мети слід розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати вчення про фразеологізми як лінгвістичне явище;
- описати роль фразеологізмів у художньому тексті;
- встановити особливості перекладу фразеологічних одиниць;
- виявити семантичну класифікацію фразеологізмів;
- проаналізувати граматичний аспект фразеологізмів;
- з'ясувати структурні типи фразеологізмів у праці Тадеуша Доленги-

Мостовича;

- визначити функційні особливості фразеологізмів у контексті роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»;

- запропонувати порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі;

- здійснити аналіз стилістично-функційного потенціалу фразеологізмів у перекладі.

Об'єкт роботи — фразеологічні одиниці у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича.

Предмет — особливості структурно-семантичних та функційних особливостей фразеологічних одиниць польського роману «Знахар» та його перекладів українською мовою.

Джерельною базою для дослідження структурно-семантичних та функційних особливостей фразеологічних одиниць стали численні мовознавчі праці, присвячені фразеології, лексикології та семантиці. Однією з ключових праць є теорія фразеологічної єдності, запропонована Г. Удовиченком, яка класифікує фразеологізми за їхньою структурно-семантичною цілісністю та переносним значенням. Дослідження сучасних вчених, таких як М. Алефіренко, Д. Баранник, Л. Скрипник, розширюють уявлення про фразеологічні одиниці як лексичні засоби з фіксованою структурою й стійким значенням, відзначаючи їхню роль у побудові мовної картини світу.

Другий важливий аспект джерел полягає в розгляді функціональних особливостей фразеологічних одиниць у мовленні. Теоретичні засади, закладені дослідниками, пропонують розглядати фразеологізми як невід'ємну частину комунікативного процесу, що виконує різноманітні стилістичні, експресивні та прагматичні функції. Науковці зазначають, що фразеологічні одиниці виконують роль смислового згустку, здатного передавати великий обсяг інформації в лаконічній формі, зберігаючи при цьому емоційний та стилістичний заряд.

Окрім теоретичних праць, важливою частиною дослідження стали лексикографічні джерела, зокрема, різні фразеологічні словники, які надають не тільки фіксовані вирази, але й роз'яснення щодо їх семантики та вживання. Фразеологічні словники української, польської та інших мов пропонують аналіз мовних одиниць у різних контекстах, що допомагає вивчити їхнє значення, варіативність та стилістичне забарвлення.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження, характеристика матеріалу здійснюється на основі лінгвістичного опису з використанням прийомів класифікації та систематизації. Такі методи дозволяють детально дослідити фразеологізми в текстах оригіналу та перекладу, виявити їхні структурно-семантичні відмінності та схожості.

Лінгвокультурологічний та дискурсний методи є ключовими для аналізу фразеологічних одиниць у текстах Т. Доленги-Мостовича, оскільки вони допомагають виявити систему смислів, закладених у семантиці фразеологізмів, та відображають культурну специфіку польського й українського текстів. Завдяки цим методам простежується, як фразеологічні одиниці відображають культурні реалії кожного етносу й наскільки адекватно ці реалії відображаються у перекладі.

Контекстуально-інтерпретаційний метод використовується для аналізу фразеологічних одиниць у контексті творів Т. Доленги-Мостовича, зокрема при інтерпретації образів та специфіки використання фразеологізмів у різних емоційних та стилістичних ситуаціях. Такий метод дозволяє дослідити відмінності у функціональному навантаженні фразеологізмів у польських текстах та їхніх українських перекладах, зокрема через вживання пунктуаційних та мовних засобів, що створюють емоційний ефект у контексті.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що зроблено спробу проаналізувати наявні праці вітчизняних й польських науковців щодо всебічного дослідження фразеологізмів як лінгвістичного явища та їх ролі у художньому тексті. Основна увага приділена особливостям перекладу фразеологічних одиниць та їхній семантичній класифікації. Проведено порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» та їхніх українських відповідників, зокрема щодо граматичного аспекту та функційних особливостей фразеологізмів у контексті тексту. Окремо розглянуто структурні типи фразеологізмів у творчості Доленги-Мостовича та стилістично-функційний потенціал фразеологізмів у перекладі.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони доповнюють загальну інформацію щодо структурно-семантичних та функційних особливостей фразеологічних одиниць у творчості Тадеуша Доленги-Мостовича, зокрема в контексті польсько-українських перекладів. Дослідження є внеском у вивчення мовної природи та лексико-стилістичних характеристик

творів письменника, поглиблює теорію щодо специфіки використання фразеологізмів у художньому тексті.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можна використовувати у закладах вищої освіти при викладанні дисциплін «Практичний курс польської мови», «Сучасна польська мова», «Польська література», а також у закладах середньої освіти під час вивчення польської мови та літератури.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи заслуховувалися на наукових конференціях, зокрема:

доповідь "Структурно-семантичні типи фразеологізмів у польській мові та їхня класифікація" на II Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації в галузі освіти» Хмельницький національний університет. 21–22 березня 2024 року. Хмельницький;

доповідь "Особливості перекладу польських фразеологізмів українською мовою (на матеріалі роману Генрика Сенкевича «Хрестоносці»)" на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Славістичні студії в сучасному філологічно-дидактичному просторі", Хмельницький національний університет. 24 травня 2024 року. Хмельницький;

доповідь "Порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»" на Всеукраїнській конференції студентської та учнівської молоді «Актуальні питання сучасної філології та журналістики». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. 07 листопада 2024 року. Тернопіль.

За результатами дослідження опубліковано одну статтю «Функції фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича “Знахар”» у збірнику наукових праць «Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика». Випуск 16. Хмельницький, 2024.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, переліку джерел посилання.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ТА РОБОТИ ПЕРЕКЛАДАЧА

1.1. Фразеологізми як лінгвістичне явище

В епоху глобалізації, процесу залучення національних культур у якісно нову світову єдність, що за своєю природою є транснаціональним, тобто таким, що виходить за межі окремих держав, націй, цивілізацій й має власні, якісно специфічні принципи функціонування [35, с. 57], в епоху зближення культур та їхнього діалогу особливої актуальності набуває знання іноземних мов та фразеологічної складової, без якої, як відомо, неможливі успішна міжкультурна взаємодія та ефективна реалізація міжкультурної комунікації. Фразеологічний фонд будь-якої мови досить обширний та реалізується в різних комунікативних ситуаціях. Різноманіття фразеологічних одиниць й їх постійне оновлення дає можливість використовувати їх у розмовній мові, публіцистиці та науково-ділових текстах. Кожному стилю мовлення властиві свої відмінні риси, так науковий стиль відрізняється стриманістю та лаконічністю, але, тим не менш, має свій набір фразеологічних одиниць. «Кожна сфера наукової діяльності має фразеологічний фонд, сформований в ході історичного розвитку наукових дисциплін» [4, с. 369]. Так, у науковій літературі економічного напрямку можна зустріти такі фразеологізми, як: *pusta marynarka* (співробітник, який не виконує своїх обов'язків); *wartość nominalna* (номінальна вартість); *wojna marek* (конкурентна боротьба). Фразеологізми з точних та природничих наук: *zero absolutne* (абсолютний нуль); *wielki wybuch* (великий вибух); *zmęczenie metalu* (втома металу); *czzerwony karzeł* (червоний карлик); *łuk odruchowy* (рефлекторна дуга); *pies Pawłowa* (собака Павлова); *czarna dziura* (чорна діра); *pierwiastek kwadratowy* (квадратний корінь). Медичні фразеологізми: *splot słoneczny* (сонячне сплетіння); *dno oka* (очне дно); *jablko Adama* (адамове яблуко); *efekt placebo* (ефект плацебо); *cesarskie cięcie* (кесарів розтин) [6, с. 29-32].

Не можна не відзначити, що «останні роки свідчать про значне підвищення інтересу до вивчення іноземної мови як інструменту міжкультурної комунікації. Соціальне замовлення змушує освітні послуги розширювати сферу послуг з вивчення іноземної мови через її культурний простір» [42, с. 1287]. Приміром, зростання інтересу до польської мови сьогодні обумовлене розширенням контактів із Польщею в межах Західної Європи. З'явилася реальна можливість спілкування з носіями мови. Але чи можливо володіти іноземною мовою як інструментом міжкультурної комунікації, як засобом узагальнення досягнень різних культур без знання фразеологізмів?

Уся навколишня дійсність відбивається у «дзеркалі» ідіом й постає неясною та розмитою [80, с. 197]. Саме знання фразеологізмів сприяє полегшенню процесу оволодіння фоновими знаннями, прилученню до культури народу, його історії, звичаїв й традицій, моралі та вірувань. Знання фразеологізмів полегшує читання художньої та публіцистичної літератури. А найголовніше — використання їх у мовленні робить його більш привабливим, виразним, емоційним. Знання фразеологізмів є одним із основних показників білінгвістичного розвитку студентів. Під час їх вивчення вони збагачуються унікальними лінгвістичними асоціаціями, оскільки фразеологічні системи навіть споріднених мов мають відмінності.

Науку, яка має справу з ідіомами, називають фразеологією. Основні принципи фразеології, як лінгвістичної дисципліни, були розроблені Ш. Баллі, Б. Фрейзером, та іншими лінгвістами. Сучасна іноземна філологія зосереджена на ґрунтовних дослідженнях фразеологізмів, їхніх синтаксичних особливостях та культурному контексті.

За словами Б. Фрейзера, фразеологічні одиниці організовують важливу частину мови та культури. Знання мови означає знання її фразеологічних одиниць. На відміну від поширених фраз, ідіоми зазвичай мають незмінну форму в структурі та значенні [56].

Таким чином, існує багато різних підходів до визначення фразеологізмів. У контексті ми розуміємо кожне слово, але не можемо зрозуміти загальне значення. Ці труднощі пов'язані з ідіоматичними виразами. За словами Н. Дем'яненко, фразові або ідіоматичні вирази — це слова та словосполучення, які є специфічними для мовлення різних груп населення за класовою або професійною ознакою [10, с. 270]. Термін «фразеологія» прийшов із французького *phraseologie* або грецького *phrasis* — «вираження» і *logos* — «дослідження» [20]. Багато вчених визначають цю галузь лексики як фразеологічні одиниці.

«Фразеологія — це скарбниця мови, найцінніша лінгвістична спадщина народу, що говорить нею. Багато фразеологізмів існують у мові десятки й сотні років й є відображенням народної мудрості. Фразеологізми народжуються у мовленні й тільки потім стають надбанням мови, входять до її системи» [71].

За Л. Бауером, «фразеологізм — це таке сполучення слів, яке має відносну стійкість, експресивність, цілісне значення й відтворюється в готовому вигляді» [48, с. 26]. Фразеологізми — це свого роду «накопичувач» інформації, причому не лише побутової, але й культурної, інформації про соціум та світ [60]. «Фразеологізми — це також свого роду «мікрофольклор», що зберігає й відбиває національну картину світу носія мови, мовну мапу світу, тобто «певне пов'язане уявлення про буття, притаманне членам цього етносу», хоча й усвідомлюване лише частково й фрагментарно» [23, с. 34]. Саме через фразеологізми можна побачити риси характеру народу, його менталітет, побут, мораль та звичаї, традиції й культуру. Саме через фразеологізми передається світосприйняття, спосіб життя представників того чи іншого етносу.

Фразеологізми — це свого роду культурне явище [22, с. 44]. Відповідно, це не результат мовлення і мислення окремих людей, а результат колективного інтелекту цивілізації, який формувався під впливом політики, торгівлі, ремесел, релігії та мистецтва. Приміром англійські / польські / німецькі / українські фразеологічні одиниці відображають відповідно англійську / польську / німецьку

/ українську культуру, вони зосереджені на громадській діяльності етносу, соціуму. У фразеологічній єдності конотація цілого ніколи не дорівнює сумі значень елементів. Це нове значення, яке виникло в результаті специфічної «хімічної» комбінації слів [78, с. 52].

«Фразеологічна єдність визнається як зовнішньо, так і внутрішньо. Зовнішні формальні ознаки є умовними, оманливими, нестабільними й не відіграють вирішальної ролі. Вони стосуються незмінного порядку слів та неможливості замінити синонімом або будь-яким іншим словом, яке складає ідіоматичну єдність» [8, с. 67].

Фразеологічні одиниці «передають культурну й історичну інформацію, розширюючи при цьому розуміння людей. Це особлива мова, специфічна для людей, країн, класів, спільнот або, рідше, для індивідуума» [77, с. 274].

Кожна мова має свої визначені вирази та лінгвістичні конструкції, які в буквальному розумінні втрачають свій сенс, або ж вони не пояснюються правилами граматики й синтаксису.

У центрі нашої уваги та дослідження перебувають фразеологізми (від ідіом до стійких порівнянь, авторського бачення), необхідні для розширення та збагачення комунікативно-мовленнєвого репертуару, а також для уникнення «збоїв» у міжкультурній комунікації як компенсаторний засіб.

У межах сучасних тенденцій суспільству потрібно ознайомлювати з фразеологічним фондом мови. Під час комунікативного акту «вибір мовцем того чи іншого фразеологізму залежить від регіональних особливостей, соціального статусу, освіти та рівня культури, а також уяви носія мови» [18, с. 129]. Фразеологічні одиниці, відображаючи культуру соціуму, допомагають суспільству зрозуміти національно-специфічні риси менталітету народу країни, мова якої вивчається, і порівняти стиль життя зі своєю країною.

Цей культурний слід можна також побачити, якщо розглянути фразеологічну одиницю крізь призму історії. Наприклад, французи часто вживають фразеологізм *un quart d'heure de Rabelais* — «момент сплати боргів;

неприємна, критична хвилина», вираз, пов'язаний з епізодом із життя французького письменника Франсуа Рабле (1483–1553). Існує анекдот, що Рабле, повертаючись із Рима до Парижа, зупинився в одному із готелей Ліона. Проте, не маючи грошей, щоб розрахуватися з господарем й продовжити подорож, він вигадав хитрий спосіб, що дозволив йому дістатися до столиці. Письменник розклав у своєму номері сувої з написами *poison pour le roi* («отрута для короля»), *poison pour la reine* («отрута для королеви»), *poison pour le dauphin* («отрута для дофіна»). Господар, побачивши ці написи, сприйняв постояльца за небезпечного змовника й негайно викликав охорону. Таким чином, Рабле відправили під конвоєм до Парижа, де він, розкривши свою хитрість суддям, був звільнений [1, с. 53].

Цікавий факт полягає в тому, що завдяки фразеологізмам люди знайомляться з історією країни, мову якої вивчають. Наприклад, походження фразеологізму *bâtir des châteaux en Espagne* («будувати повітряні замки») сягає кінця XI ст., коли розвиток феодалізму супроводжувався широким будівництвом замків, які в той час були символом величчя, сили й багатства. Вираз виник після походу Генріха Бургундського в 1095 році до Іспанії, де він за закликом Альфонса VI Хороброго разом зі своїми рицарями успішно воював проти маврів. За надану допомогу молодий полководець був щедро винагороджений королем. Успіхи Генріха Бургундського викликали заздрість у багатьох його співвітчизників, шукачів пригод, які з того часу мріяли тільки про те, як «будувати замки в Іспанії» [1, с. 97].

Іншими словами, фразеологічна одиниця є виразом, значення якого не можна вивести зі значень окремих слів. Наприклад, *kupić kota w worku* — купувати щось не дивлячись, наосліп або не знаючи справжньої цінності, *wierzchołek góry lodowej* — маленька видима частина великої проблеми, *pijanu w sztok* — бути п'яним, — значення всіх цих одиниць непередбачувані й повинні вивчатися окремо. Деякі фразеологічні одиниці настільки поширені, що носії мови ледве розуміють, що використовують фразеологізм.

Лінгвістично примітним фактом про фразеологічні одиниці є те, що деякі з них можуть піддаватися звичайним синтаксичним процесам мови. Наприклад, *wyjawić sekret* може бути вживано в реченні як: *Kot został już całkowicie i naprawdę wypuszczony z worka* — «Наш секрет дійсно розкритий», у якому вона розбивається, не втрачаючи при цьому ідіоматичного сенсу.

Варто зазначити, що «дзеркальним відображенням інтенсивності міжкультурних контактів у наш час є потреба держави в фахівцях, які володіють іноземною мовою на досить високому рівні. Для підготовки майбутніх фахівців до життя та роботи в умовах таких процесів, як інтеграція, інтернаціоналізація, глобалізація, в контексті яких відбуваються міжкультурні взаємодії, необхідно формувати у суспільства навички встановлення особистих контактів, проведення ділових переговорів й презентацій, ведення телефонних переговорів, обміну кореспонденцією, участі в семінарах, конференціях, форумах, симпозіумах і конгресах» [7, с. 67]. Також важливо зазначити, що:

— сучасне суспільство повинно не лише знати, але й володіти мовою як засобом/інструментом/зряддям комунікації. За словами О. Македонової: «суттєвою функцією цього зряддя, під яким мається на увазі мова, є комунікативна функція: так, мова та її фразеологічні одиниці насамперед є інструментом, за допомогою якого відбувається взаєморозуміння людей» [25, с. 5];

— фразеологізми «створюють уявлення про ту картину світу, що склалася у носіїв мови» [7, с. 211].

— будучи найбільшим багатством будь-якого народу, будь-якої нації, відображаючи дух й мудрість народу, фразеологізми, а саме фразеологічна синонімія, «прикрашають мовлення партнера по міжкультурній комунікації, ніби «вишивка на національному костюмі» [58, с. 1836], демонструючи глибину і досконалість його знань [58].

— знання фразеологічних одиниць є не тільки одним із основних показників лінгвокраїнознавчої компетентності тих, хто навчається, що сприяє

білінгвістичному та бікультурному розвитку, але також надає унікальну можливість для їх включення в активний діалог культур [21].

— знання фразеологічних одиниць «збагачує не тільки комунікативно-мовленнєвий репертуар для міжкультурного спілкування в усній й письмовій формах, тобто не лише комунікативну компетентність, але й дозволяє краще зрозуміти партнера по міжкультурній взаємодії, його спосіб мислення, менталітет, ідеологію, мораль, звички й поведінку, характер народу, яскравим представником якого він є. Це дає можливість на високому рівні представити свою Батьківщину і рідний край у діалозі культур» [5].

Фразеологічні одиниці, або ідіоматичні констеляції, являють собою семантично та структурно усталені мовленнєві комплекси, що детермінують непряме, метафоричне значення, відмінне від суми значень їхніх конститuentів. Ці синтагматичні утворення формують когнітивну рамку мовного сприйняття, слугуючи засобом трансляції культурно-історичних кодів через призму колективного етноменталітету, що виявляє лінгвістичну природу колективного несвідомого [74, с. 2].

Отже, фразеологізми відіграють надзвичайно вагомую роль у міжкультурній комунікації, оскільки вони не лише відображають мовні традиції та звичаї конкретного народу, але й демонструють унікальні аспекти світогляду, притаманні певній культурі. Вільне володіння фразеологічними одиницями є ключовим елементом для глибшого розуміння іноземної мови, що сприяє ефективнішому міжкультурному спілкуванню та допомагає уникнути можливих мовних бар'єрів. Вивчення фразеологізмів дозволяє не лише оволодіти мовними структурами, але й збагатитися культурними знаннями, які відображають менталітет народу.

Окрім цього, фразеологізми є своєрідними «накопичувачами» історичного і соціального досвіду, які формувалися під впливом політичних, релігійних та культурних обставин. Їх вживання в мовленні додає емоційної виразності та стилістичної різноманітності, що дозволяє мовцеві краще передати тон і настрої

висловлювання. Важливим аспектом є те, що знання фразеологічних одиниць підвищує рівень мовної компетенції, сприяючи поглибленню білінгвістичних та культурних навичок, що є необхідним для ефективної участі у глобалізованому суспільстві.

1.2. Роль фразеологізмів у художньому тексті

Художні тексти «є джерелом фразеологічного матеріалу, оскільки фразеологія становить найбільш експресивну та виразну частину мови» [17, с. 271]. Багато письменників намагаються використовувати можливості фразеологічних одиниць для надання своїм текстам яскравості та образності. Фразеологізми в художньому тексті часто стають стилістичним засобом, що надає тексту емоційності. Відповідно, вивчення особливостей та труднощів перекладу ведеться у мовознавстві в різних напрямках: фразеологічному, ідіоматичному, словотворчому, лексикологічному, лексикографічному, стилістичному [79, с. 34].

Використання в тексті фразеологізмів дозволяє письменнику дати власну оцінку тому, про що він пише. Серед фразеологічних одиниць є нейтральні звороти, але часто фразеологізми мають явну оцінність [52, с. 80]. Крім того, фразеологізми можуть містити прецедентні імена, реалії, бути пов'язаними з культурою країни. Фразеологізми у художньому тексті можуть будуватися на малозрозумілих образах, через що їх буквальний переклад неможливий [32, с. 193]. Але й заміна фразеологічних одиниць простими описами також неможлива, оскільки це позбавить художній текст виразності.

Оскільки межі фразеологічного фонду в сучасній науці не мають чітких обрисів, дослідники та науковці дотримуються «вузького» розуміння цієї одиниці. Тому під фразеологізмом «розуміється відтворювана одиниця мови з двома або більше акцентованими компонентами словесного характеру, цілісна за своїм значенням й стійка у своєму складі та структурі» [38, с. 201]. Це можна пояснити тим, що формування та характеристики фразеологізмів вимагають

чіткого визначення поняття й не допускають розмитості та нечіткості меж цього терміну. Варто зауважити, що ідіоми в роботах лінгвістів досліджуються поряд із висловами розмовної народної мови [53, с. 392].

У мовознавчій літературі подібні словосполучення часто називають «ідіомами» (idioms). У сучасній лінгвістиці термін «фразеологізм» вживається також як *idiomatic expression*, тобто фразеологізм тим самим прирівнюється до ідіоми [73, с. 174]. Приміром, у результаті нашого дослідження ми дійшли висновку, що у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» використовував фразеологічні одиниці в такому відсотковому співвідношенні: 1) номінативні фразеологічні одиниці — 42 (42 %); 2) номінативно-комунікативні фразеологічні одиниці — 48 (48 %); 3) вигуківі фразеологічні одиниці — 10 (10 %). З них номінативні фразеологічні одиниці поділяються на: 1) субстантивні — 15 (15 %); 2) ад'єктивні — 5 (5 %); 3) адвербіальні — 20 (18 %). Прийменникові — 2 (2 %). Вигуківі та модальні: 1) модальні — 4 (4 %); 2) вигуківі — 6 (6 %) [62].

Вивчення функціонування фразеологізмів у художньому тексті дозволяє охарактеризувати ідіостиль автора, який, за словами А. Приймак, «є багатограним й багаторівневим відображенням мовної особистості «творця», що стоїть за текстом, з урахуванням її різноманітних проявів у процесі текстової діяльності, включаючи орієнтацію на адресата» [33, с. 42].

Функції фразеологізмів в художніх текстах класифікуються різними авторами по-різному. Можна виділити дві великі категорії функцій:

1. Функції, притаманні всім фразеологічним одиницям — мовні функції, до яких належать номінативна, сигніфікативна, синтаксична, символічна та кумулятивна функції, або константні функції, куди входять комунікативна, номінативна й когнітивна функції;

2. Мовленнєві функції, до яких входять узагальнювальна, оцінно-характеризувальна, експресивно-образна, естетична, фактична й стилетворча функції, або варіативні функції, що включають волюнтативну, дейктичну,

результативну та прагматичну функції, що, своєю чергою, охоплює також стилістичну, кумулятивну, директивну й резюмувальну функції [1, с. 26].

Очевидно, що список й класифікація функцій фразеологізмів не можуть бути ні остаточними, ні вичерпними через природу самого фразеологізму та лінгвістичні суперечки щодо віднесення тих чи інших мовних одиниць до фразеологічних.

Характерними рисами фразеологічних одиниць у художньому тексті є абстрактність (що випливає з сутності цього мовного явища), антропоцентричність й конотативність, причому остання рідко може мати розмитий характер [26, с. 143]. Наприклад, запозичені фразеологізми «*умивати руки*», «*заборонений плід*» поза контекстом слабо виражають прагматику, — проте в певному контексті прагматичні (або, ширше, варіативні) функції виявляються повною мірою.

Відповідно, функції фразеологізмів у художньому тексті надзвичайно різноманітні, але головною серед них є прагматична функція — функція передачі конотативного значення фразеологічної одиниці [44, с. 137], що слугує засобом вираження певних оцінок, почуттів й емоцій, імпліцитно наявних у семантиці цього фразеологізму, і потенційно викликає такі почуття, емоції й оцінки у адресата.

Тому, науковці виділяються такі «індивідуальні» функції фразеологізмів у художньому тексті, як:

1. Емфатична (деталізуюча) функція. Завдяки тому, що фразеологізм є (в прикладі) одним із головних членів речення, він може передавати нові або додаткові обставини, характеристики, емоції, не порушуючи при цьому синтаксис і граматику речення. Наприклад: «*Я ламав собі голову, роздумував, передумував — і неухильно, хоч й якомога приховано, спостерігав за Марічкою*». Фразеологізм у цьому прикладі виступає присудком й деталізує емоційний стан оповідача, повідомляє читачеві про складність роздумів і неоднозначність емоційного стану героя, посилюючи й об'єднуючи значення семантичних полів

«емоції» й «роздуми», показує спроби автора зрозуміти зміни, помічені ним у Марічці.

2. Стилiстична (характеризувальна, оцiнна) функцiя. Розкриття образности художнього тексту відбувається завдяки можливостi фразеологiзмiв не лише позначати (номiнатиивно-комунiкативна функцiя), але й характеризувати рiзні предмети, явища, дiї та стани. Це відбувається завдяки тому, що в складi фразеологiчного значення видiляється конотативна складова, яка включає емоцiйно-оцiнний, експресивний й стилiстичний компоненти. *«Матiнка ... звернула увагу на мiй фатальний вигляд та сказала менi за вечерею: «Чого ти дуєшся, як миша на крупу?»* Фразеологiзм повiдомляє про людину, яка сильно ображена й показує своїм виглядом свiй стан. Крім того, цей фразеологiзм повiдомляє й про ставлення мовця (матерi героя) до цiєї людини (оповiдача), що може бути iронiчним (аж до зневажливого у певних ситуацiях) [2].

Завдяки величезним можливостям фразеологiзмiв автор художнього тексту може:

— дати оцiнну характеристику своєму герою або його дiям, вчинкам: *«Бiля вiкна ... сидiла жiнка ... Її невеликi чорнi **очi так i впилися в мене**»*. Фразеологiчна одиниця *«так i впилися в мене»* характеризує матерi як надзвичайно цiкаву людину, до тiєї мiри, яка в пристойному товариствi може сприйматися як невихованiсть, — значення фразеологiзму — *«пильно i довго розглядати, не вiдводячи погляду»*;

— оцiнити стан й почуття оповiдача (персонажа): *«Ставлення Марiчки до мене мене остаточно вбило»*. Фразеологiчна одиниця *«вбити кого-небудь»* означає високу ступiнь пригнiченостi, неприємного здивування, розчарування. Автор характеризує стан героя пiсля вiзиту до його дому та матерi й вiдносини Марiчки до героя пiд час вiзиту [2, с. 78-90].

Инодi автори перенасичують образ героя фразеологiзмами, що характеризує його з емоцiйної точки зору, як, наприклад, у реплiцi: *«I, Боже мiй, з якою новою силою розгоралася в менi любов»*. Функцiя фразеологiзмiв *«Боже мiй»*, *«з новою*

силою» — експресивна, індивідуалізує мову героя в цей момент, а стилістична складова зберігає смисловий план висловлювання, однак додає прагматичний компонент — повідомляє читачеві про емоційно-психологічний стан персонажа [2, с. 96].

Однак автора може витіснити герой-оповідач, що характерно для жанру оповідань, повістей, нарисів. І саме завдяки унікальності фразеологічних одиниць ми можемо відчувати його власну долю, особисті проблеми, почуття, ставлення до себе. Фразеологізми тут виконують функцію передачі авторських почуттів й настрою. У цій ролі використовуються й фразеологічні звороти з вигуками, причому майже завжди контекст підказує смисловий зміст висловлювання. Приміром в польських художніх текстах, використовують такий підхід: *«Tak – powtórzyła, wciąż patrząc na mnie. – To prawda. Takie same oczy – dodała, zamyśliła się i zakryła twarz dłońmi. – Wszystko mi obrzydło – wyszeptala. – Poszłabym na kraj świata, nie mogę tego znieść, nie mogę sobie z tym poradzić... I co mnie czeka w przyszłości! Ach, tak mi ciężko... Boże, jak ciężko!»*, — фразеологізми в цьому художньому тексті відображають глибокий емоційний стан героїні, її виснаження, відчай й бажання втекти від важкої життєвої ситуації. Відповідно, щоб описати функції фразеологізмів у художньому тексті, необхідно провести аналіз особливостей використання фразеологізмів у кожному умовно виділеному композиційному плані оповіді.

Коли йдеться про фразеологічний аналіз художнього твору, необхідно згадувати слова Віктора Дмитровича Ужченка, який підкреслив: «необхідність всебічного опису способів й прийомів використання фразеології» [40, с. 107]. Адже: «залежно від змісту й композиції тексту, фразеологізми виконують характеристичну та експресивно-описову функції, здатні бути одним із засобів створення емоційної домінанти твору або його частини, можуть слугувати своєрідними скріпами, що утворюють стильову єдність оповіді, й, нарешті, фразеологізми відіграють важливу роль у самовираженні автора, тобто за їх

допомогою автор виражає самооцінку і вказує на певний емоційний стан» [40, с. 112].

Під емоційно-змістовою домінантою ми розуміємо: «систему когнітивних й емотивних еталонів, характерних для певного типу особистості й таких, що слугують психологічною основою для метафоризації й вербалізації картини світу в тексті» [59, с. 118]. Варто зауважити, що емоційна домінанта — один із прийомів для створення художнього тексту автором й перенесення своїх психологічних особливостей у текст [49, с. 164]. Кожен з авторів має індивідуальні риси особистості, а оскільки художній текст — це суб'єктивне бачення автора, твір несе емоційно-змістове навантаження, тобто присутня певна емоційно-змістова домінанта.

Перша різновидність поетичних фразеологізмів представлена експресивно-образними номінативними одиницями, генетично пов'язаними з фольклором й такими, що існують у народнопоетичній формі, для яких характерна наявність піднесеного позитивного емоційного забарвлення та небуденності. З іншого боку, фразеологізми вказують на суперечності, властиві одному й тому ж персонажу. Найбільшою експресивністю характеризуються традиційно-поетичні фразеологізми, які у досліджуваному творі не є «застиглими» утвореннями з метафоричною, перифрастичною й компаративною структурами [67, с. 39].

Отже, при вивченні різних функцій фразеологізмів у художньому тексті необхідно аналізувати значну кількість фразеологічних прикладів. Велику кількість прикладів для порівняння потрібно брати з творів абсолютно різних авторів із різною стилістикою та змістом. Особливо важливо звертати увагу на функції фразеологічних одиниць, розглядаючи їх семантико-граматичні характеристики, стиль та вживання у структурно перетворених фразеологізмах.

Не дивно, що специфіка жанру оповіді та композиції твору відображається на виборі мовних засобів. Використання фразеологічних одиниць у художньому тексті є індивідуальним і багато в чому залежить від задуму автора та його

бажання їх використовувати. При вивченні конкретних творів простежується чітка залежність вибору фразеологічних зворотів певного стилістичного забарвлення. Можна визначити їхні функції та побачити унікальні особливості варіювання у контексті, залежно від авторських установок. Фразеологічні одиниці в художньому зрізі твору дозволяють оцінити своєрідність індивідуального стилю автора й володіння багатством фразеологічних засобів мови, а також застосування ним такого матеріалу.

1.3. Особливості перекладу фразеологічних одиниць

Наразі наука стилістика є однією з найважливіших й найзатребуваніших областей лінгвістики та літературознавства. До основних завдань стилістики відносять вивчення мовних засобів та стилістичних прийомів, які сприяють здійсненню емоційного впливу на слухачів або читачів. «Стилiстика — це галузь лiнгвiстики, що вивчає рiзні функцiональнi стилi мовлення, а також рiзні експресивнi засоби i прийоми мови» [9, с. 22]. Стилi тексту, у свою чергу, являє собою систему виразних засобiв мови, яка зазвичай використовується в певнiй сферi вжитку. Стилi тексту вiдрiзняються за сферою використання, метою викладу, лексичними властивостями та конструкцiєю речень. Основна функцiя стилiстики полягає в тому, щоб яскраво виразити свої думки й iдеї, а також надати тексту емоцiйного забарвлення. Завдяки стилiстичним прийомам текст стає бiльш виразним i примiтним для реципiєнта.

Фразеологiзми описують найрiзноманiтнiшi аспекти людського життя, наприклад ставлення до працi, до iнших людей, особистi достоїнства й недолiки, риси характеру в образнiй формi. Для того, щоб досягти у мовленнi так званого певного мовного ефекту, простих мовних конструкцiй може бути недостатньо. Фразеологiзми дозволяють висловити емоцiї, враження, вони використовуються для надання висловлюванню яскравостi та виразностi i слугують засобом створення образностi.

Перекладацька діяльність тісно пов'язана з різностильовими текстами. До одного з важливих аспектів теорії перекладу належить проблема передачі стилістичних прийомів оригіналу засобами мови перекладу. Ця проблема цікавить і привертає увагу багатьох лінгвістів, теоретиків перекладу та перекладачів. Т. Новікова виділяє три основні способи перекладу фразеологізмів. Перший тип являє собою фразеологічні еквіваленти. При використанні таких відповідників зберігається весь комплекс значень перекладної одиниці. До другого типу належать так звані фразеологічні аналоги. У разі відсутності фразеологічного еквівалента слід підібрати у мові перекладу фразеологізм із таким же переносним значенням, заснованим на іншому образі. Третій тип полягає у використанні такого прийому перекладу, як калькування. Дослівний переклад й калькування фразеологічних одиниць можуть бути використані лише в тому випадку, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко сприймається реципієнтом [29]. Відповідно, одним із основних принципів стилістики є вибір певного мовного стилю, який підійде до заданої тематики, жанру та аудиторії. Виходячи з мети й контексту комунікації, автор може використовувати різні стилістичні прийоми: метафори, фразеологізми, епітети, порівняльні звороти, алюзії, тавтологію.

На нашу думку, фразеологізми відіграють важливу роль у кожній мові. Їхня певна структура приваблює багатьох сучасних учених. Фіксовані фрази — частина культури, й ми маємо знати їхню структуру та семантику, тому що без цього знання дуже важко зрозуміти менталітет носіїв мови й робити переклад твору.

Найважливішим аспектом фразеологічних одиниць є їх значення та особливості перекладу. Багато лінгвістів, таких як О. Гоменюк, Т. Космеда, Т. Осіпова, цікавилися вивченням фразеологізмів й особливостями їх перекладу. Вони повністю дослідили синтаксичну природу фраз і виділили стилістичні та семантичні характеристики стабільних слів [20]. О. Гоменюк, Т. Космеда, Т. Осіпова відзначають, що фразеологізми в різних мовах мають унікальні

семантичні, культурні та лінгвістичні особливості, що ускладнює пошук еквівалентних виразів у мові перекладу, відповідно є особливості перекладу фразеологічних одиниць:

«— ідіоматичність та неможливість буквального перекладу, тобто фразеологічні одиниці часто мають переносне значення, яке не співпадає з буквальним значенням слів;

— культурна специфіка, тобто багато фразеологізмів пов'язані з культурними реаліями певного народу, тому в мові перекладу може не бути прямого еквіваленту;

— типи фразеологічних еквівалентів: повні фразеологічні еквіваленти (випадки, коли в мові перекладу є фразеологізм, який точно відповідає оригіналу за значенням і структурою); часткові фразеологічні еквіваленти (частково співпадають за структурою або значенням, але можуть мати інші нюанси); непрямі еквіваленти або описовий переклад (в мові перекладу немає відповідного фразеологізму, його замінюють описовим виразом);

— збереження стилю та емоційного забарвлення, тобто під час перекладу важливо не лише передати зміст фразеологізму, але й зберегти його стилістичні й емоційні характеристики;

— структурні особливості, — фразеологічні одиниці можуть мати різну граматичну структуру, що ускладнює їхній переклад;

— калькування та адаптація, адже іноді фразеологізми можуть бути перекладені шляхом калькування, тобто буквального перекладу, який зберігає загальну структуру й метафору;

— омонімія та полісемія, — фразеологізми можуть мати декілька значень, залежно від контексту;

— архаїчність та інновації, — фразеологізми можуть бути застарілими або не використовуватися в сучасній мові» [20, с. 253-289].

Фразеологія української та польської мов розвивалася століттями через контакти з іншими країнами та їхніми культурами, що дало можливість

сформувати особливу систему перекладу. Головне джерело створення та оновлення списку фразеологізмів — розмовна мова, яка створює популярні вирази, прислів'я, приказки та жарти. Такі вислови стосувалися ритуалів, традицій, способу життя та природи людей: *wszystkie drogi prowadzą do Rzymu* — «усі дороги ведуть до Риму», *siedem grzechów głównych* — «сім смертних гріхів» [30]. Багато фразеологізмів — це професійні мовні вирази: *ziarnko do ziarnka, a zbierze się miarka* — «з миру по нитці», *trzy razy mierz, raz wycinaj* — «сім раз відміряй, один раз відріж» [30].

Безліч фразеологізмів приходять у мову з повсякденного життя, наприклад, *urodzić się z srebrną łyżką w ustach* — «народитися зі срібною ложкою в роті», *pozamiatać coś pod miotłę* — «під мітлу вимести», *trafić w sedno* — «потрапити прямо в точку» [30]. До фразеологічних одиниць аграрної сфери можна віднести *przyłożyć rękę do pluga* — «узятися за роботу», *wprowadzić kogoś w pole* — «водити когось за ніс». Багато сталих фразеологічних одиниць мають відношення до військово-морського флоту та спортивної тематики, наприклад, *być w tej samej łodzi co ktoś* — «зазнавати ті ж труднощі», *być w tarapatach* — «бути у біді», *płynąć pod fałszywą banderą* — «видавати себе за іншого», *szukać nie tam, gdzie trzeba* — «помилитися, зробити неправильний вибір», *drugi oddech* — «друге дихання» [30], — знання таких фразеологічних одиниць спрощу переклад.

У польській та українських мовах існують одиниці античного походження, які часто трапляються в процесі перекладу: *miecz Damoklesa* — «дамоклів меч», *złote runo* — «золоте руно», *pięta Achillesa* — «ахіллесова п'ята», *ogrody Babilonu* — «сади Семіраміди» [30].

Деякі фразеологічні одиниці зазнали впливу давньогрецької та римської цивілізацій. Наприклад, такі як *dotyk Midasa* — «дотик Мідаса», *jabłko niezgody* — «яблуко розбрату», *kwaśne winogrona* — «зелений виноград», *puszka Pandory* — «ящик Пандори», *koń trojański* — «троянський кінь», — походять з грецьких міфів та легенд, які широко використовувалися в письмовій формі [30].

Більшість фразеологізмів — короткі, виразні та тісно пов'язані з нашим життям одиниці. Ті чи інші звороти, з використанням фразеологічних одиниць, вживалися людьми в повсякденному житті, щоб надати певної експресії. Такі образні вислови корисні, й зрештою вони переходять із мови в традиційну мову.

Наявність фігуративної фразеології забезпечує яскравість та гнучкість. Такі фразеологізми доповнюють багатство виразних та стилістичних нюансів, що робить мову яскравішою та емоційнішою. Переклад фразеології викликає значні труднощі для перекладача, тому що часто є ризик неправильно передати значення ідіоми [68, с. 129].

Отже, фразеологічні одиниці є важливою складовою мовно-стильовою структурою. Вони відображають культурні та ментальні особливості народу. Використання таких виразів додасть мовленню витонченості та емоційності. Фразеологізми є необхідним інструментом у художньому та публіцистичному текстах. Але одночасно їх складна ідіоматична природа ускладнюватиме процес перекладу через культурний контекст. Перекладачам необхідно мати не лише мовленеву компетентність але й глибоке розуміння культурних реалій для точного перекладу фразеологізмів без порушення стилістичних нотки й сенсу.

Слід зосереджуватися на використанні фразових еквівалентів та аналогів під час перекладу. Іноді прямий переклад фраз може бути неможливим, але перекладачі можуть використовувати подібні вислови з мови перекладу або створювати нові вирази за допомогою калькулювання без втрати образності. Також важливо враховувати застарілість деяких фразових одиниць, які можуть бути незрозумілими сучасним читачам. Саме тому варто старатися адаптувати їх таким чином, щоб не порушити культурно-мовленневою цінності та стилістичною точністю.

Висновки до розділу 1

Висновки проведеного дослідження підтверджують значущість фразеологізмів у міжкультурній комунікації, особливо в умовах сучасної

глобалізації. Вони не тільки сприяють розширенню лінгвістичної компетенції, але й забезпечують глибше розуміння культурної спадщини, національних особливостей і способів мислення носіїв різних мов. Фразеологізми, як фрагменти мовної картини світу, дозволяють вивчати суспільні та культурні контексти, зберігаючи при цьому свою лексико-граматичну специфіку, що робить їх незамінними для повноцінної міжмовної взаємодії.

Особливу роль фразеологізми відіграють у художніх текстах, де вони виконують функцію стилістичної прикраси, збагачуючи мовлення експресією та емоційністю. Вони надають тексту багатогранності, роблять його виразнішим і допомагають краще передати авторські емоції, думки та оцінки. При цьому фразеологізми можуть створювати труднощі для перекладачів через їхню ідіоматичну природу та культурні відмінності, що вимагає використання еквівалентів або адаптованих аналогів у мові перекладу. Результати дослідження також засвідчують, що фразеологічний фонд мови постійно оновлюється, включаючи нові вирази з різних сфер життя, таких як наука, технології, масова культура тощо. Це підкреслює динамічний характер фразеології та її здатність відображати поточний стан суспільства й розвиток мовленнєвих практик. Важливим є і те, що навіть найдавніші фразеологізми не втрачають своєї актуальності, залишаючись частиною колективної мовної свідомості.

Отже, дослідження фразеологічних одиниць є важливим завданням для мовознавців, перекладачів і культурологів. Їхнє правильне використання у міжкультурній комунікації дозволяє не тільки краще зрозуміти іноземну культуру, але й ефективно долати мовні бар'єри, роблячи комунікацію більш повноцінною та емоційно насиченою.

2. СЕМАНТИЧНИЙ І ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

2.1. Семантична класифікація фразеологізмів

Проблема типології фразеологічного значення безпосередньо пов'язана з розумінням природи фразеологізму як одиниці мови, оскільки різні типи стійких словосполучень відрізняються саме характером значення й семантичною структурою. Типологія фразеологічного значення в аспекті категорії еврисемічності розроблена на основі фразеологізмів з точки зору семантичної концепції. Відповідно до розуміння фразеологізму як явища насамперед семантичного, у нашому дослідженні прийняте таке визначення: «Фразеологізм — це стійке, семантично неподільне словосполучення, загальне переносне значення якого сформоване на основі переосмислення словесного комплексу-прототипу» [76, с. 81].

Вихідним положенням у розробленій дослідниками типології фразеологічної одиниці є його розуміння як змістовної частини семантичної структури ідіом, що включає денотативний й сигніфікативний макрокомпоненти [3, с. 90]. З урахуванням особливостей їх взаємозв'язку через аналіз взаємодії змісту й обсягу поняття науковцями сформована семантична класифікація фразеологізмів. Згідно з цією класифікацією виділені та систематизовані нееврисемічний, еврисемічний за обсягом й еврисемічний за змістом типи фразеологічного значення. При цьому опис нееврисемічних та еврисемічних фразеологічних значень здійснюється з урахуванням належності фразеологізму до певного семантико-граматичного класу [11, с. 17].

Науковці та дослідники відзначають, що значення, еврисемічне за змістом, мають фразеологізми, які характеризуються вузькою денотативною спрямованістю та широким різноплановим змістом. За денотативною спрямованістю розглянуті фразеологізми поділяються на два розряди: одиниці, що позначають особу, та фразеологізми, що характеризують навколишню дійсність, виділені та пізнані людиною явища [15, с. 67].

Найяскравіше й різноманітніше еврисемічність за змістом проявляється в одиницях першого розряду, оскільки вони відповідають потребі відобразити у мові складність поняття «людина». У цій групі, зокрема, чітко проявляється така властивість мови й фразеологічних одиниць, як вибірковість, що полягає в переважному відображенні у фразеології тих чи інших соціальних відносин людини. Цю особливість важливо враховувати. По-перше, соціальні характеристики людини існують не ізольовано; згідно з народною філософією, вони певним чином пов'язані між собою. По-друге, необхідно орієнтуватися на денотативний макрокомпонент, оскільки це сукупне множинне поняття може пов'язуватись. Оцінка людиною всього цього як позитивного або негативного веде до створення природних опозицій [72, с. 63].

Предметні фразеологізми з денотативною спрямованістю на особу складають більшість одиниць з еврисемічним за змістом значенням. Вони позначають людину в її багатогранних відносинах до реального світу, суспільства, інших людей та різних сфер її діяльності. Такі фразеологізми включають у сигніфікативний макрокомпонент різнопланові диференційні ознаки [61, с. 39]. Важливо, що ці ознаки називають взаємопов'язані, нерозчленовані властивості, якості, що характеризують людину.

Варто зауважити, що саме мова є важливою знаковою системою в людській культурі, адже вона відкриває перед нами багато можливостей. Серед них можна назвати можливості накопичувати, обробляти, передавати інформацію, а також взаємодіяти соціально. Іншими словами, мова робить можливим понятійне мислення та спілкування за допомогою мовлення. Мова вивчається в мовознавстві, а її знакова сторона є предметом дослідження науки семіології (від грец. *семіо* — *σημείον* — знак). Маючи як зовнішню оболонку (означник), так і внутрішній зміст (означуване), одиниці мови безсумнівно є знаками. Тобто, семантика — це галузь мовознавства, що займається семантичним значенням окремих мовних одиниць, наприклад слова (грец. *семантикос* — *σημαντικός* — означуване) [64, с. 52]. Тому, коли відбувається семантична класифікація

фразеологізмів, враховується той факт, що фразеологічні одиниці — це стійкі вирази, що не відповідають нормам мови, які порушують або закони граматики, або закони логіки [16, с. 146]. Багато ідіом мають два значення: буквальне та переносне, наприклад: *kornąć w kalendarz* — «зіграти в ящик», *rójść na wieś* — «призначити нові вибори». У таких випадках лише контекст може дати ключ до розуміння того, що мається на увазі. В інших випадках буквальне значення може не мати жодного сенсу, що свідчить про те, що ми маємо справу з фразеологізмами [65]. Наприклад, *skoczyć komuś do gardła* — «затикати рот», *wyjść z siebie* — «вийти з себе». Те саме можна сказати, коли вираз побудовано способом, що суперечить синтаксичним правилам сучасної польської мови, наприклад, використання означеного артикля в *kornąć w kalendarz*. Означений артикль зазвичай вказує на елемент, який уже згадувався раніше або вважається унікальним у контексті, тоді як форма «*kornąć*» стосується іменника, який має передувати йому. Жодна з цих умов не виконується в даних фразеологізмах [65, с. 129].

Традиційний і найдавніший принцип класифікації фразеологізмів базується на їхньому первісному змісті й може бути названий «тематичним» (хоча цей термін не є загальноприйнятим). Тематичний принцип класифікації є основоположним у працях низки західних й українських лінгвістів, таких як С. Наместюк, О. Стефурак, О. Рак. У фразеології, як польської, так й української мови, на основі об'єднання фразеологічних одиниць за тематичними ознаками відображаються об'єктивно існуючі угруповання предметів й явищ об'єктивного світу. Дослідники виокремлюють особливі групи фразеологічних одиниць, що містять назви тварин, частин тіла, рослин, відображають людську діяльність, стосунки між людьми, предмети побуту, явища природи тощо. Наприклад: *kurczak wiosenny* — «жовторотий юнак» є типовим прикладом групи, що стосується тварин, тобто зоонімів [28]. Фразеологізм *otwarta ręka* — «щедра людина» включає назву частини тіла для опису такої риси характеру, як щедрість. Фразеологізми, в яких використовуються назви рослин, зазвичай

називають фітонімами [36, с. 381]. Якщо всю фразеологію розподілити за тематичними групами, то образів із тваринного світу буде найбільше. Люди тисячоліттями перебували в нерозривному зв'язку з тваринами й бачили навколо себе в знайомих предметах чотириногих.

Цей підхід широко застосовується у численних англійських та американських посібниках з ідіоматичних виразів, розмовниках тощо. На цьому принципі фразеологізми класифіковані відповідно до їхніх джерел походження, «джерел», що належать до конкретної сфери діяльності людини, життя природи, природних явищ тощо. Так, М. Бреаль та Е. Сапір наводять у своїх класифікаційних групах фразеологізми, які використовуються моряками, рибалками, солдатами, мисливцями і пов'язані з їхньою діяльністю та реаліями. У класифікації також знаходимо групи фразеологізмів, пов'язаних із домашніми та дикими тваринами і птахами, сільським господарством і кулінарією. Існує також багато фразеологізмів, узятих зі спорту, мистецтва та інших джерел [51]. Цей принцип класифікації іноді називають «етимологічним». Однак ця назва не зовсім точна, оскільки під етимологією ми розуміємо походження слова.

М. Бреаль та Е. Сапір зазначають, що словосполучення, пов'язані з морем й життям моряків, особливо численні. Більшість із них давно набули метафоричних значень, які більше не мають зв'язку з морем чи моряками [51, с. 95]. Ось кілька прикладів: *Ву́с w martwym punkcie* — «бути в розгубленості; не знати, що робити». Тут мається на увазі човен у морі, де люди не розуміють, де вони і що потрібно робити. *Zatonąć lub pływać* — «зазнати невдачі або мати успіх». В українській мові еквівалентом можуть бути фразеологізми «або пан, або пропав», «порятунок потопаючих — справа рук самих потопаючих». *Ву́с w głębokiej wodzie* — «мати проблеми, бути в біді». *W niskiej wodzie, na skałach* — «бути в скрутному фінансовому становищі». *Ву́с w tej samej łódce co ktoś* — «бути в ситуації, коли люди мають ті самі труднощі й проблеми». В українській мові існує подібна фразеологічна одиниця «бути в одному човні з кимось».

На думку дослідниці А. Приймак, тематична класифікація фразеологізмів у багатьох випадках відображає їхню мотивацію й дозволяє виявити комплекс конкретних уявлень, що породили особливі асоціації, закладені у фразеології [34, с. 202].

За походженням фразеологічні одиниці поділяються на споконвічні та запозичені [57, с. 197]. Споконвічні фразеологізми пов'язані з певними реаліями, традиціями, історією: *Przez krew, pot i łzy* (жартівливо) – «безповоротно». Ця одиниця походить з тексту форми відлучення від Церкви, яка закінчується такими словами: *Doe to the book, quench the candle, ring the book!*. *Wozić drwa do lasu* (еквіваленти: Їхати до Тули зі своїм самоваром, везти сов в Афіни, везти прянощі в Іран). *Zgodnie z zasadami* — за всіма правилами, точно. *Very good, ' said Wimsey, — zgodnie z zasadami*. «Дуже добре, – сказав Уімсі. – Ви зробили все абсолютно правильно».

До споконвічно англійських фразеологізмів також належать відомі цитати з англійської літератури [54, с. 83]. Багато з них були запозичені з творів Шекспіра: *żyć w iluzji* («жити ілюзіями», — «Ромео і Джульєтта»), *prawda wyjdzie na jaw* («шило в мішку не сховаєш», — «Макбет»).

Велика кількість споконвічних англійських фразеологізмів походить з професійної термінології або жаргонів: *karty na stół, gra skończona* (умови азартної гри) – «розкрити таємну справу».

Ще один критерій класифікації фразеологізмів — ступінь національної специфічності. Фразеологізми поділяються на три групи:

1) Міжнародні фразеологізми, які базуються на універсальних образах, наприклад, *drzewo rozpania* — «дерево пізнання», *puszka Pandory* — «ящик Пандори»;

2) Локально немарковані фразеологічні одиниці, які базуються на нейтральних образах, а не на національному рівні, наприклад: *porazyc sobie palce, złamać serce, wąż w trawie, łyżka dziegciu w beczce miodu, śpiesz się powoli* (тихіше їдеш – далі будеш);

3) Локально марковані фразеологічні одиниці з яскраво вираженою національною та культурною складовою, наприклад: *zwrócić na siebie uwagę przewodniczącego, dokonać niemożliwego, wozić drwa do lasu, coś tu śmierdzi, jeść z księciem Humphrym, odcięty od spadku* [75].

Ці та подібні до них ідіоматичні вирази, включаючи деякі прислів'я та приказки, зазвичай мають абсолютні або близькі еквіваленти в мовах, що належать до однієї культурної та географічної спільноти.

Професори В. Ужченко та Я. Баран й М. Зимоморя розробили структурну класифікацію фразеологізмів, порівнявши їх зі словами. Вони вказують на одиниці, які порівнюють з похідними словами, оскільки похідні слова мають лише одну кореневу морфему. Також вони вказують на двоскладові одиниці, які порівнює зі складними словами, оскільки в складних словах зазвичай є дві кореневі морфеми [40; 1].

Серед односкладових одиниць Віктор Ужченко виділяє три структурних типи:

— одиниці типу дієслово + післялог [40, с. 59], наприклад, *stroić* — «прикрашати»; *wysofać się* — «відходити назад»; *odpaść* — «вибувати»; *wywęszyć* — «знайти по запаху» тощо;

— одиниці типу «*być zmęczonym*». Деякі з цих одиниць нагадують пасивний стан у своїй структурі, але мають різні прийменники [40, с. 63]. У той час як у пасивному стані використовуються лише прийменники *przez*, наприклад, *być zmęczonym czymś* — «втомитися від чогось»; *interesować się* — «цікавитися»; *być zaskoczonym* — «здивуватися». Існують також одиниці цього типу, які нагадують вільні словосполучення [40, с. 67] типу «*być młodym*», наприклад, *być podobnym do* — «бути спорідненим»; *być świadomym czegoś* — «бути в курсі». Різниця між ними полягає в тому, що прикметник *młody* може використовуватися як ознака і як предикат у реченні, тоді як номінальний компонент у таких одиницях може діяти лише як предикат. У цих одиницях дієслово є граматичним центром, а другий компонент — семантичним центром;

— прийменниково-номінальні фразеологізми [40, с. 70]. Ці одиниці є еквівалентами незмінних слів: прийменників, сполучників, прислівників, тому в них немає граматичного центру, а семантичним центром є номінальна частина, наприклад, *na progu* (дуже близько) — «на порозі»; *dokładnie* (точно) — «на носі». З часом такі одиниці можуть стати словами, наприклад: *jutro, zamiast*.

Приміром, серед двоскладових одиниць Я. Баран та М. Зимоморя вказують на такі структурні типи:

— атрибутивно-іменні [1, с. 45], такі як: *sto lat; szare komórki; kamień młyński na szyi* та багато інших. Одиниці цього типу є еквівалентами іменника й можуть бути частково або повністю ідіоматичними. У частково ідіоматичних одиницях (фразеологізмах) іноді перший компонент є ідіоматичним, наприклад, *droga główna* — «автострада», в інших випадках другий компонент є ідіоматичним, наприклад, *premięra* — «перша вистава». У багатьох випадках обидва компоненти є ідіоматичними, наприклад, *biurokracja* — «бюрократизм»; *ślepa uliczka* — «глухий кут»;

— дієслівно-номінальні фразеологічні одиниці [1, с. 48], наприклад, *czytać między wierszami* — «читати між рядків»; *zamiatać pod dywan* — «намагатися приховати щось ганебне». Граматичний центр таких одиниць — дієслово, семантичний центр у багатьох випадках — номінальний компонент, наприклад, *zakochać się* — «закохатися». В деяких одиницях дієслово є як граматичним, так й семантичним центром, наприклад, *nie znać się na rzeczy* — «не знати досконало». Ці одиниці можуть бути повністю ідіоматичними, наприклад, *spalić mosty* — «спалити мости». Дуже близькими до таких одиниць є групи слів типу *rzucić okiem* — «поглянути». Ці одиниці не є ідіоматичними і розглядаються в граматиці як спеціальна синтаксична комбінація, свого роду аспект.

— фразеологічні повторення [1, с. 51], такі як: *teraz albo nigdy* — «зараз або ніколи»; *część składowa* — «невід'ємна частина». Такі одиниці можуть бути засновані на антонімах, наприклад, *wzloty i upadki* — «злети й падіння», часто вони сформовані за допомогою алітерації. Компоненти в повтореннях

з'єднуються за допомогою сполучників. Ці одиниці є еквівалентами прислівників або прикметників й не мають граматичного центру. Вони можуть бути частково або повністю ідіоматичними, наприклад, *zimny jak ogórek* — «незворушний».

Професор Ф.С. Бацевич класифікує фразеологізми згідно з типом контексту [2]. Фразеологізми відзначені фіксованим (постійним) контекстом, який не може бути змінений: *wujście po angielsku*. Він виділяє дві групи: фраземи та ідіоми:

— фраземи складаються з двох компонентів, один із яких фразеологічно пов'язаний, а інший визначається контекстом;

— ідіоми характеризуються ідіоматичністю: їх значення створюється цілою групою і не є простою комбінацією значень її компонентів [2, с. 89].

Деякі лінгвісти (Т. Космеда, О. Гоменюк, Т. Осіпова) [20] не включають прислів'я та приказки до своїх класифікацій. Інші (А. Приймак, А. Іскоростенська) [24] роблять це на підставі того, що:

— як і у фразеологічних одиницях, їх компоненти ніколи не змінюються;

— фразеологізми часто формуються на основі прислів'їв й приказок (*Topący brzytwy się chwyta* — «хапатися за соломинку»).

Фразеологізми можуть бути класифіковані як частини мови (виключно синтаксична класифікація). Цю класифікацію запропонуваоа В. М. Білоноженко [37]. Тут ми маємо такі групи:

— іменник, фразеологізм позначає об'єкт, людину, живу істоту, наприклад: *dziecko z kluczem* означає «дитина, яка надана сама собі, поки батьки на роботі»;

— дієслово, фразеологізм позначає дії, стани, почуття, наприклад: *przełamać impas* — «зрушити з мертвої точки»;

— прикметник, фразеологізм позначає якості, наприклад: *spokojny jak gąska* — «абсолютно спокійний»;

— фразеологізми прислівники;

— фразеологізми прийменники;

— фразеологізми-вигуки, наприклад, *Złap mnie!*

Класифікація В. М. Білоноженко включає в себе еквіваленти речень, прислів'я, приказки й цитати [37, с. 11], наприклад: *niebo to granica* — «немає межі». Прислів'я зазвичай метафоричні, наприклад: *gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść* — «у семи няньок дитина без ока», тоді як приказки, як правило, неметафоричні, наприклад: *dla chcącego nic trudnego* — «було б бажання, а можливість знайдеться».

Отже, у процесі дослідження було встановлено, що фразеологічні одиниці мають складну семантичну структуру, яка включає денотативні та сигніфікативні макрокомпоненти. Важливим аспектом семантичної класифікації фразеологізмів є їх еврисемічність, яка може проявлятися за змістом або обсягом. Зокрема, фразеологізми, що характеризують особу, відображають багатогранність людських взаємин і соціальних ролей. Це підтверджує висновок, що фразеологічні вирази є невід'ємною частиною мовної картини світу, де значення будується на комплексі соціокультурних уявлень.

Відповідно, семантична класифікація фразеологізмів дозволяє краще зрозуміти їхню роль у відображенні суспільних і культурних норм. Аналіз показав, що тематичні групи, до яких належать фразеологічні одиниці, ґрунтуються на асоціативних зв'язках між явищами об'єктивного світу. Це підкреслює їхню функцію не лише як засобів вираження, але і як культурних маркерів, які закріплюють спільні уявлення про світ у свідомості носіїв мови.

2.2. Граматичний аспект фразеологізмів

Когнітивний напрям у науці дав можливість по-новому поглянути на питання, які протягом багатьох років хвилювали дослідників. У фокусі уваги вчених опинився спосіб організації та осмислення навколишньої дійсності, що знаходить своє відображення у мові. В результаті ментальних процесів виникла мовна картина світу, яка вважається лінгво- або етноцентричною, оскільки відображає «особливий спосіб світосприйняття, притаманний певній мові, культурно значущий для неї і такий, що відрізняє її від інших мов». Цей спосіб

проявляється «в національно специфічному наборі ключових ідей — своєрідних семантичних лейтмотивів, кожен з яких виражається численними мовними засобами різноманітної природи» [70, с. 149].

Переклад фразеологічних зворотів завжди викликав труднощі через їхні релевантні риси: образність, культурну обумовленість та відтворюваність. Як зазначає Т. Шіппан, відсутність можливості перекладу завжди вважалася свідченням етноспецифічності. Варто зазначити, що йдеться про неможливість перекладати одиниці однієї мови так само простими одиницями інших мов, враховуючи міру етноспецифічних властивостей [73, с. 209]. Це зауваження виникає в процесі роздумів про проблеми лексикографії в контексті мапи світу, але його можна віднести й до міжмовного перекладу.

Перекладацькі відповідники, які виникають при спробах максимально повної передачі сенсу стійких виразів, зумовлюються подібностями та відмінностями культурної спадщини представників вихідної мови й мови на, яку робиться переклад. Як відправна точка для врахування когнітивного підходу в процесі аналізу переносу фразеологічних одиниць може слугувати те, що в термінології Рональда Лангакера називається конструюванням, тобто людська здатність сприймати та відображати одну й ту ж ситуацію різними способами [66].

Незалежно від напрямку, з якого розглядаються фразеологічні граматичні відповідності — когнітивного, лінгвокультурного або з точки зору теорії перекладу — найсуттєвішим питанням здається передача значення з забезпеченням переносу асоціацій, що виникають у читачів на основі сприйняття самої мовної форми/структури фразеологізму, а також внутрішньої образності, що досягається часто шляхом усвідомлення культурно зумовлених елементів.

На основі вище сказаного в аналізованому матеріалі можна виділити дві основні групи граматичних фразеологічних відповідностей: по-перше, з подібними, і по-друге, з диференційованими співвідношеннями складових елементів в оригінальній мові та в мові перекладу [69, с. 27]. Доцільно звернути

увагу на те, що кореспонденція співвідношень виявляється у всіх типах стійких зворотів, виокремлених у дослідницькій літературі за прагматичним критерієм, тобто у лексичних, предикативних та компаративних фразеологізмах. Приміром, у польській мові з'явився один з можливих синонімічних варіантів перекладу зі словом *patrzeć* замість частіше вживаного *zaglądać*, що ускладнювало граматичні конструкції наприклад: *darowanemu koniowi w zęby się nie zagląda* [31, с. 83].

Отже, слід зазначити, що потенційна схожість не гарантує правильного перекладу, наприклад: «*Йокогама — головний порт Далекого Сходу. Тут відбуваються всі маневри, звідси ведуться зарозумілі домовленості. Адже ясніше ясного, а скільки тягнули! Гаразд, краще пізно, ніж ніколи*» — «*Jokohama to główny port Dalekiego Wschodu. Tu rodzą się wszystkie brytyjskie knowania, stąd biorą początek wszelkie perfidne intrygi. Jasne jak dzień, a ileż trwało! No trudno, lepiej późno niż wcale*» [31, с. 85]. Як відповідність експресивного вихідного звороту ясніше ясного в значенні «абсолютно зрозуміло, очевидно» слід було б використати одиницю *jasne jak słońce*. Важко підозрювати перекладача в незнанні цього загальноновживаного виразу. Поява в тексті варіанту *jasne jak dzień* може бути пояснена лише помилковими (в даній контекстуальній ситуації) асоціаціями, пов'язаними зі словом *jasny*, які, ймовірно, виникли у перекладача на основі опозиції: *jasny dzień — ciemna noc*, що призвело до вибору нетрадиційного відповідника [31, с. 86].

Відповідно, граматичний аспект фразеологізмів полягає в тому, що вони виступають як цілісні мовні одиниці, які мають фіксовану структуру та не підлягають зміні на рівні слів, з яких складаються. Фразеологізми функціонують як окремі частини мови, виступаючи у ролі іменників, дієслів, прикметників або прислівників. Наприклад, фразеологізм «бити байдики» виконує функцію дієслова і не допускає варіацій у формі окремих слів без втрати свого значення. Граматичні зміни у фразеологізмах можуть стосуватися лише словозміни (зміна відмінків, числа), але не зміни форми чи порядку слів, що їх складають.

Намір перекладача зберегти внутрішній образ фразеологізму, а також потенційно можливе схожість елементів у обох мовах може призвести до ще складніших наслідків. Наприклад, невиконання мовної конвенції призводить до явних перекладацьких помилок, в основі яких лежить не зміна семантики, а пряме перенесення культурно обумовленої асоціації, закріпленої традицією [47, с. 235]. Висловлення з оригіналу «німий як риба» в значенні «може зберігати таємниці» відповідає фразеологізму *milczeć jak grób*. Дослівний переклад не забезпечує належного перенесення значення, руйнує стилістичну зв'язність, що помилкова (з точки зору мови перекладу), — внутрішня форма зберігається, але оскільки це не закріплений у культурній пам'яті образ, не виникає бажані асоціації.

Всі елементи фразеологічного висловлювання пов'язані один з одним, і, як показує приклад, в результаті порушення (неправильного підбору) одного з них відбувається щось на кшталт ланцюгової реакції. Важливо підкреслити, що співвідношення базового слова з іншими пізнавальними областями, ніж це має місце в вихідній мові, й не перешкоджає еквівалентності. Слід зазначити, що в такій ситуації змінюється внутрішня образність, що має культурні корені, проте з точки зору перекладу — образність зберігається, тільки на основі іншої внутрішньої форми іншого базового слова, відповідно до культурно-мовного спадку представників мови перекладу [27, с. 160]. Подібного роду прийом цілком допустимий у міжкультурній комунікації, якщо культурна обумовленість образності елемента не є суттю когнітивної інформації.

Якщо мови близькоспоріднені, як у випадку розглядуваної пари мов, зростають шанси на передачу всіх цінностей, про що свідчить пара відповідностей: ручатися головою — *ręczyć głową* зі значенням «брати на себе відповідальність за когось, гарантувати щось», що аналогічно іншим представленим парам, в яких виявляється потенційне схожість співвідношень.

До другої групи пар граматичних фразеологічних відповідностей відносяться одиниці з закладеною диференціацією співвідношень складових їх

елементів в оригіналі та в перекладі [41, с. 66]. Різниця у сприйнятті спирається на інший «початковий образ», іншу «основу для уподібнення при описі подій», тобто внутрішню форму базових слів в указаному звороті [41, с. 67]. Однак заміна базового слова вихідного фразеологізму на інше слово, на основі якого формується в свідомості представників приймаючої культури інший образ, в принципі не вважається особливою перекладацькою проблемою й не перешкоджає відповідному сприйняттю певного фрагмента тексту. Звісно, за однієї умови: використований у перекладі фразеологічний вираз дійсно міг би бути вжитий носіями мови в описаній ситуації.

Представлений ілюстративний матеріал свідчить про те, що зміна семантики, обґрунтована або необґрунтована заміна слова, тягне за собою виникнення інших асоціацій, що ведуть до певного сприйняття тексту. Когнітивне конструювання сцени разом із можливими корективами видається досить корисним інструментом для оцінки адекватності заміни оригінальної фразеологічної одиниці обраним перекладацьким варіантом. Використання хоча б елементів цього методу полегшує оцінку мотивованості та обґрунтованості введення перекладацького відповідника в певній ситуації та культурному контексті.

Отже, граматичний аспект фразеологізмів відіграє важливу роль у їхньому функціонуванні та перекладі. Фразеологізми за своєю природою є стійкими мовними одиницями, які не допускають вільної зміни складових частин або порядку слів без втрати їх семантичної цілісності. З граматичної точки зору, фразеологізми виконують певні функції в реченні: вони можуть бути іменниками, дієсловами, прикметниками або прислівниками, що робить їх гнучкими, але водночас обмеженими у граматичних модифікаціях. Фразеологізм, як правило, допускає зміну лише на рівні словозміни (наприклад, у відмінках чи числах), проте не може зазнавати змін у структурі чи порядку складових слів.

При перекладі фразеологізмів виникає додатковий виклик збереження їх граматичної структури, оскільки інколи внутрішній образ, притаманний оригінальному фразеологізму, може не знаходити прямого відповідника в іншій мові. Наприклад, зміна базового слова у перекладеному фразеологізмі, навіть за умов збереження загального сенсу, може спричинити виникнення інших культурно зумовлених асоціацій. Успішний переклад фразеологізмів залежить від здатності перекладача зберегти як граматичну структуру, так і культурну значущість виразу, що забезпечує адекватне сприйняття тексту носіями мови перекладу.

Висновки до розділу 2

Фразеологізми мають складну семантичну структуру, що відображає багатогранність культурних, соціальних та лінгвістичних особливостей. В основі їх класифікації лежить не лише їхнє лексичне значення, але й образність та контекст використання. Фразеологічні вирази можуть мати переносне або буквальне значення, причому часто лише контекст дає змогу зрозуміти, який саме сенс мається на увазі. Саме тому переклад фразеологізмів на інші мови є досить складним завданням, адже потрібно не тільки передати значення, але й зберегти асоціації та образність, властиві мовній культурі оригіналу.

Однією з головних проблем під час перекладу фразеологізмів є їхня етнокультурна специфіка. Деякі фразеологічні вирази мають настільки глибоке коріння в національних традиціях та культурі, що їхній дослівний переклад може бути незрозумілим або навіть хибним. Наприклад, у польській мові є фразеологізми, які походять із професійної лексики моряків, однак у сучасній мові ці вирази вживаються у метафоричному значенні, втративши свій первісний зв'язок з морем.

Класифікація фразеологізмів враховує їхню тематику, джерела походження та граматичні особливості. Важливим аспектом є також когнітивний підхід, який

дозволяє аналізувати фразеологічні одиниці з точки зору того, як вони відображають ментальні процеси та культурні уявлення. Фразеологізми є невід'ємною частиною мовної картини світу, оскільки вони не лише служать засобами вираження, але й виконують роль культурних маркерів, закріплюючи уявлення про світ у свідомості носіїв мови.

3. СТРУКТУРНІ ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРЧОСТІ ТАДЕУША ДОЛЕНГИ-МОСТОВИЧА

3.1. Аналіз структурних типів фразеологізмів у праці Тадеуша Доленги-Мостовича

Відомий польський письменник Тадеуш Доленга-Мостович – автор роману «Знахар», де розповідається про драматичні події в житті професора хірургії Рафала Вільчура й відповідно роман наповнений низкою фразеологічних одиниць, які окреслюють всебічно аспекти людського життя й медицини.

Відповідно до вище зазначеного, фразеологізми — це поєднання слів, що мають переносне значення й функціонують у мові як цілісні вирази [45, с. 389]. Саме фразеологізми є вагомою складовою мови, які дозволили Т. Долензі-Мостовичу в романі «Знахар» розкрити польську культуру, історичні особливості, побут, цінності й світогляд звичайного народу. Автор, використовуючи фразеологізми сформував структурну сталість роману, створивши незмінні складові та унікальний порядок слів. Вартим уваги є те, що Т. Доленга-Мостович використав в своєму романі різноманітні структурні класифікації фразеологічних одиниць [55]. Такий підхід дозволив автору сформувати відповідну мапу твору для читача, що наповнена фразеологізмами, які дають можливість досягнути особливості польської культури за допомогою мовної системи. Відповідно, під час написання твору «Знахар» Т. Доленга-Мостович скористався різними групами фразеологізмів, які в нашій роботі зводяться до трьох типів класифікацій фразеологізмів.

Перший тип, який використовує автор, це стійкі словосполучення, що формуються з декількох слів, які набули чітко сформованого переносного значення. Такий вид фразеологізмів дав можливість письменнику, їх використовувати, як метафори, адже тут відбувається порівняння між переносним та прямим значеннями. Вартим уваги є те, що відповідно до своєї структури так фразеологізми є закритими, а тому в ній не припускається заміна компонентів.

Наступний тип фразеологізмів, який використаний в романі «Знахар», — це стійкі вирази, які оформлені у вигляді цілісної синтаксичної структури. В даному випадку, ми говоримо про те, що автор в тексті використовує вислови, прислів'я, приміром під час розмов селян: «*Без хліба і вода гірка*» (*Bez chleba i woda gorzka*). Такі фразеологічні одинці найважче піддаються перекладу, адже вони є стійкими й характеризують культуру того чи іншого народу, держави, нації.

Останній вид фразеологізмів, що використовує в своїх творах Т. Доленга-Мостович, — фразеологічні одиниці з компонентами змінної структури. Такі фразеологічні одинці характеризуються складною варіативністю, тобто в умовах перекладу їм важко втратити своє першочергове значення, тому перекладачам доволі легко підібрати відповідний мовний контекст.

На нашу думку, у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» впровадження та застосування фразеологізмів дозволяє у всьому колориті, розкрити особливості соціального, культурного, морального, ціннісного та історичного контекстів Польщі, що своєю чергою розкривається через емоційний стан головних героїв. Відповідно, текст роману «Знахар» охоплює низку основ фразеологічного матеріалу, що характеризується певними особливостями, а саме:

— прості фразеологізми або фразеологічні єдності, тобто — елементи тексту, які зберігають свою самостійність але в комплексі утворюють єдину мовну систему. Автор використовує такий підхід коли показує емоційний стан головного героя та його ставлення до оточуючих, адже Рафал Вільчур часто відчуває фрустрацію, милосердя, неспокій, — які розкриваються за допомогою фразеологізмів;

— фразеологічні зрощення, тобто зміст не повинен відрізнятися й виокремлюватися від значення й на поповнення окремих слів. Тобто, письменник таким чином підсилював емоційний стан герої та створював ефект несподіванки, заплутаність ситуації;

— вирази, що є кліше. Саме такі фразеологізми використовуються для розкриття культурних особливостей польського регіону, побуту селян, який притаманний відповідному регіону, моральним якостям головних героїв, які проглядаються через призму співчуття й спорідненості, як от Рафала Вільчура та Марисі;

— фразеологічні сполучення, це стійкі словосполучення, характеристика яких формується в рамках відповідних слів, які наповнюють це словосполучення. В межах роману «Знахар», письменник за допомогою фразеологічних одиниць створює неповторні й аутентичні образи персонажів, які характеризують відповідну епоху;

— окремо в романі постають метафори у фразеологізмах, які розкривають долю головних героїв, протиставлення життя в місті та селі, — надаючи твору філософське значення [55; 63].

Як і більшість письменників, Тадеуш Доленга-Мостович у романі «Знахар» використовує фразеологічні одинці, які є притаманними виключно для польської мови й таким чином створює характерний стиль польського регіону, атмосферу часу в якому відбувається дійство та автентичність кожного героя. Відповідно, основні підходи до використання фразеологізмів у романі Т. Доленга-Мостовича «Знахар» варто класифікувати за наступними показниками:

— фразеологізми, які виключно застосовуються для опису героїв роману, тобто автор описує різну поведінку людей, які є селянами та дворянами, — де люди, які мають різні ролі в соціумі використовують відмінні мовні реєстри. Таким чином, читач має можливість осягнути роль кожного героя, особливо це проглядається в ролі професора Вільчура, який через певні обставини, з відомого хірурга став знахарем, але зберіг свої навички та медичний досвід. При чому простонародні вирази, які використовуються персонажами нижчих соціальних верств, підкреслюють їх соціальний стан, умови життя й створюють контраст із мовленням освічених людей;

— створення системи індивідуалізації мови, тобто Тадеуш Доленга-Мостович створив унікальну мовну систему роману, в якій за допомогою фразеологізмів запропоновані мовні особливості кожного героя, — приміром це чітко розкривається в мові професора Вільчура та Антонія Косиби;

— висвітлення поведінки, настроїв та емоційного стану героїв роману «Знахар» за допомогою фразеологічних зворотів, підкреслює тривожний стан Марисі в стосунках з Лешиком чи Антонія Косиби під час проведення операцій;

— особливого колориту роман набуває з використанням місцевих та побутових фразеологізмів, що робить витвір автора наповненим притаманними до щоденного життя звичками, традиціями;

— Тадеуш Доленга-Мостович звертається до фразеологічних одиниць, які передають специфіку атмосфери Польщі, — колорит епохи, розкриваючи це відповідними виразами та поведінкою персонажів, особливо це проглядається в персонажі Елеонори Чиньскої та графа Чиньського;

— враховуючи той факт, що роман має глибоку серйозну духовну та моральну тональність, в ньому прослідковуються іронічні моменти, приміром в діалогах між Антонієм Косибою та Сонею;

— в романі використовуються символічні фразеологізми, які мають метафоричне забарвлення або прихований символізм, що підкреслюють фатальність твору, приміром в ситуації Василька та Марисі [63].

Важливо зауважити, що автор роману «Знахар» використовує фразеологічні одиниці, не просто щоб зробити текст цікавим, а для стилістичного забарвлення, — порівнюючи два світи, вишуканий міський та суровий сільський, розкриваючи характери головних героїв особливо через призму їх мислення та вчинків. Відповідно в такому ракурсі фразеологізми є інструментами та чинниками, за допомогою яких в романі розкривається процес комунікації, стосунків на різних соціальних рівнях, емоційного контексту, адже в кожного героїня він є індивідуальним та динамічності польської культури й особливості (це прослідковується під час перебування Антонія Косиби у Прокопа).

Такий підхід в роботі Тадеуша Доленга-Мостовича дав можливість впровадити значний рівень виразності роману, який наповнений градієнтами образами персонажів. Це прослідковується через смислове наповнення роману, яке супроводжується багатосторонніми фразеологічними формами та структурами, що поступово інтегруються в стиль автора й є зрозумілими для читача.

Варто зауважити, впровадження фразеологізмів у роман відбувається за допомогою декількох підходів та критеріїв, — структурної типології. В розробленій нами таблиці запропоновані фразеологізми з роману «Знахар», що відображають, як фразеологізми зрощення, так й фразеологізми єдності. Відповідно таблиця дає можливість прослідкувати наповненість та специфіку виразів, розкрити семантичну цілісність роману (Таблиця 1).

Таблиця 1. Фразеологізми у романі «Знахар»: структурна типологія та семантична специфіка

Фразеологізм (польською)	Дослівний переклад (українською)	Тип фразеологізму	Специфіка
rzucić grochem o ścianę	окидати горох об стіну	Фразеологічні зрощення	Невиразний сенс, означає марні зусилля.
mieć coś na oku	мати щось на оці	Фразеологічні єдності	Означає уважно спостерігати за чимось.
spać jak kamień	спати як камінь	Фразеологічні зрощення	Вираз, що підкреслює глибокий, міцний сон.
stracić głowę	втратити голову	Фразеологічні єдності	Означає розгубитися або втратити контроль.
robić z igły widły	робити з голки вила	Фразеологічні зрощення	Перебільшувати або створювати проблему там, де її немає.

Таблиця 1. Фразеологізми у романі «Знахар»: структурна типологія та семантична специфіка

mieć serce na dłoni	мати серце на долоні	Фразеологічні єдності	Описує дуже доброзичливу людину, яка відкрита і щедра.
stanąć na wysokości zadania	стати на висоті завдання	Фразеологічні єдності	Означає відповідати вимогам або справлятися з важким завданням.
być w siódmym niebie	бути на сьомому небі	Фразеологічні зрощення	Відчувати себе надзвичайно щасливим.
naciągać rzeczywistość	натягувати реальність	Фразеологічні зрощення	Означає перебільшувати факти або змінювати дійсність на свою користь.
grać pierwsze skrzypce	грати першу скрипку	Фразеологічні єдності	Означає бути головним або виконувати найважливішу роль у якійсь діяльності.

У романі «Знахар» Тадеуша Доленги-Мостовича застосовує структурні різновиди фразеологізмів, тобто таким чином він наповнює текст почуттями та пристрастями між головними героями, які своєю чергою відображають особливості польської мови. Дослідники та лінгвісти відзначають, що Тадеуш Доленги-Мостович в своєму романі використовує кілька моделей фразеологічних конструкцій, — тобто він реалістично відображає розносторонність життя знаті, Чинських та простого народу, але важливим елементом роману є комунікація між різними соціальними класами. Приміром, одним із видів фразеологізмів, які застосовує автор, — дієслівні фразеологізми. Так, в тексті ми зустрічаємо, такі вирази, як: „*stanąć na nogi*” чи „*wziąć się w garść*”,

що відображають стан головних героїв Марисі та Василя, в їх життєвих ситуація [55]. Тобто, коли Марися та Василь, зустрічаються з важкими ситуаціями, внутрішніми переживаннями, то їх стан: відчуття до Лешика з боку Марисі та зневіра Василя, щодо можливості встати на ноги після травми, — розкривається автором за допомогою дієслівних фразеологізмів.

Також, під час аналізу тексту роману, ми доволі часто натрапляємо на іменникові фразеологізми, які проглядаються в головному герої роману Антонії Косибі, тобто його замкненості, стриманості при комунікації з іншими персонажами. Такий підхід Т. Доленга-Мостович обрав для висвітлення прихованих деталей у романі, що підкреслює філософську багатогранність роману. Приміром, вирази *“biały jak ściana”* та *“mieć serce w gardle”* розкривають емоційний стан, духовну наповненість героїв роману.

Варто зауважити, що у романі зустрічаються прислівникові фразеологізми, приміром як: *“od stóp do głów”*, що демонструє нам місце персонажа в сюжетній лінії та його роль в тих чи інших ситуаціях, приміром, як втрата пам'яті Рафала Вільчура.

Отже, аналіз фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» демонструє важливу роль, яку відіграють ці мовні одиниці у розкритті польської культури, історичного контексту та емоційного стану героїв. Автор використовує різні типи фразеологізмів, включаючи стійкі словосполучення, речення і вирази, а також одиниці зі змінною структурою. Вони допомагають створити глибокі й автентичні образи персонажів, підкреслюючи їхні переживання, соціальне становище та взаємодії.

Фразеологічні одиниці в романі використовуються для індивідуалізації мови персонажів та підкреслення контрасту між різними соціальними класами. Простонародні вирази селян відображають побут і культурні особливості польського регіону, тоді як мовлення освічених героїв, таких як професор Вільчур, є більш вишуканим. Завдяки цьому, читач може відчуті глибину комунікації, соціальної динаміки та емоційної напруги, що пронизує твір.

3.2. Функційні особливості фразеологізмів у контексті роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

Враховуючи ту особливість, що фразеологізми є невід'ємною частиною мовної системи, вони розкривають особливості кожної мови, культурної спадщини країни та моральні цінності суспільства. Тому фразеологізми є «стійкими висловами, тобто першопочатково вони не мають чіткого значення, але наділенні трансляцією метафоричних сенсів» [43, с. 70]. Включення в текст фразеологічних одиниць, дає можливість автору наповнити свій твір емоційними складниками, особливими конотаціями та смисловими забарвленнями, даючи можливість читачеві глибинно осягнути образи головних героїв та зануритися в атмосферу відповідної епохи.

Варто зауважити, що однією з головних функцій фразеологізмів є можливість автора розкрити багатосторонність реалій життя та відмінності соціальних верств населення. Приміром, у романі «Знахар» Тадеуша Доленги-Мостовича використання фразеологізмів дає можливість не лише показати специфіку різних верств населення, але й в деталях охарактеризувати взаємозв'язок між родом графа й на перший погляд простою дівчиною. Спілкування між головними героями, відбувається з використанням різних повних конструкцій, а й відповідно застосовуються різні типи фразеологічних одиниць.

Т. Доленга-Мостович вміло зумів використати когнітивну функцію фразеологізмів, тобто в романі чітко впроваджені сталі вислови, які притаманні перш за все польській мові, по-друге у романі «Знахар», на постійній основі використовуються фразеологізми, що характеризують життєвих ситуацій та емоційних станів героїв, але кожного в індивідуальному стилі. Автор створив такий підхід, де читач має можливість перейняти внутрішній світ персонажів, осягнути їх психологічні портрети.

Як відзначалося вище, базовою функцією фразеологізмів, — є комунікативна, за допомогою, яких письменник має можливість розкривати

стосунки та відносини між персонажами. Відповідно у романі «Знахар» запроваджена складна комунікативна система фразеологічних одиниць, яка полягає в тому, що освічена людина Рафал Вільчур, без проблем знаходить спільну мову з селянами, в той же час інші герої, батьки Лешика, демонструють зверхність щодо спілкування з сільським народом. Розкриття такої комунікативної схеми супроводжується різними типами фразеологічних одиниць, які демонструють різносторонність мовної системи в художній літературі. Т. Доленги-Мостович зумів так використати фразеологічні одиниці в романі, що завдяки фразеологізмам стають більш природними стосунки героїв.

Саме тому фразеологізми в романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» виконують основоположні функції, що дають можливість досягнути глибинність праці автора, наповненість сюжетних ліній, зрозуміти багатогранний емоційний стан головних героїв, від кохання до втрати, й знову до батьківської любові. Відповідно науковці, сформувавши й виокремили, основні функції, якими керувався Т. Доленги-Мостович під час написання роману:

— характерологічна функція, яка оснований на специфіці характерів героїв роману, їх емоційних станах, та психологічній сталості кожного героя. Така функція дає можливість прослідкувати життєвий досвід кожного героя, та зробити порівняльну характеристику, щодо змін протягом життя, — відповідно в текст впроваджуються відповідні фразеологізми, які відповідають тому чи іншому емоційному стану персонажа. У романі зустрічаються вираз «*chłop na szwał*» (людина надійна, сильна) — цей вислів підкреслює фізичну силу та надійність Антонія;

— естетична функція супроводжується впровадженням фразеологічних одиниць, які розкривають естетичну привабливість кожного героя, не залежно від його статусу, наприклад, як співвідношення графині Чинської та Марисі, кожна з них естетично приваблива й вишукана, але в межах свого амплуа. Також, «*buć w siódmym niebie*» (бути на сьомому небі) використовується для вираження радості;

— комунікативна функція, як вже зауважувалося, формує особливу систему спілкування між героями, де кожен діалог має свою специфіку й відповідно використовуються індивідуальні фразеологічні одиниці до кожного автора. Приміром, у діалозі між лікарями зустрічався вираз «*mieć kogoś pod lupą*» (тримати когось під наглядом), що підкреслює уважність та контроль у медичній практиці, характерній виключно для Вільчура;

— емоційно-експресивна функція, відображає стан героя роману, в залежності від життєвої ситуації, так фразеологізми дають можливість відчути коливання в емоційній наповненості героїв, від розпачі, до щастя під возз'єднання, як коханих людей, так й батька з донькою. Приміром, в романі ми зустрічаємо вираз «*serce na dłoni*» (бути щирим і відкритим), що ілюструє щирість головного героя Рафала Вільчура, який навіть після втрати пам'яті залишається чуйною людиною;

— культурно-історична функція, відображає в романі фразеологізми, які притаманні лише польській культурі початку ХХ століття. Вираз «*ręka rękę tuje*» (одна рука мие іншу) показує поширені в ті часи корупційні зв'язки та взаємні послуги, особливо серед можновладців;

— функції оцінки, використовується різносторонньо, тобто можуть оцінюватися ті чи інші події, або ж людина, тому вона має як позитивну, так й негативну характеристику. У романі зустрічається вираз «*wziąć kogoś pod włos*» (підлизатися до когось), що підкреслює хитрість й маніпулятивність;

— функція створення атмосферного фону, тоюто фразеологізми допомагають створити атмосферне середовище в сценах. Вираз в романі «*grać na nerwach*» (грати на нервах) підсилює атмосферу напруженості в ситуаціях, коли персонажі перебувають у конфлікті [50; 55; 63].

Відповідно, на нашу думку фразеологізми в романі «Знахар» виконують декілька основних функцій, збагачуючи текст як з погляду мовної виразності, так й щодо глибшого розуміння характерів персонажів, їхніх емоційного стану. Своєю чергою роблять текст привабливим, емоційно наповненим та культурно й

цінністю насиченим, що дозволяє зануритися в атмосферу твору та зрозуміти особливості середовища, в яких розгортаються події роману.

У романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» фразеологізми активно використовуються для підкреслення ключових моментів сюжету, формування соціальних цінностей та відображення особливостей середовища, в якому розгортаються події. Також, фразеологізми в романі виконують функцію поглиблення художнього образу, додаючи до нього реалістичності та емоційної насиченості, а їх використання робить мову динамічною, передаючи індивідуальні риси мови персонажів та їх культурний контекст.

За допомогою таких сталих виразів Тадеуш Доленги-Мостович створює багатогранний світ, де кожне слово несе в собі додатковий сенс, відображаючи не лише особистісні риси героїв, але й соціальні й етичні питання, що торкаються теми людяності, милосердя та боротьби за справедливість (Таблиця 2).

Таблиця 2. Роль фразеологізмів у формуванні цінностей та образів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

Фразеологізм	Контекст використання	Функціональні особливості	Аналітичне трактування
postawić na nogi	Знахар повертає до життя важкохворих пацієнтів, — <i>Dzięki niemu wielu ludzi zostało postawionych na nogi.</i>	Підкреслює майстерність і здатність до порятунку персонажа.	Відображає фізичне й моральне відновлення через допомогу Знахаря.
serce na miejscu	Герої демонструють спокій у кризових ситуаціях, — <i>Mimo trudności, jego serce było na miejscu.</i>	Описує стійкість і впевненість у важких обставинах.	Символізує емоційну стабільність у стресових ситуаціях.

Таблиця 2. Роль фразеологізмів у формуванні цінностей та образів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

wylać dziecko z kąpielą	Коли потрібно бути обережним у діях, — Nie wolno wylewać dziecka z kąpielą, musimy przemyśleć naszą decyzję.	Закликає до обережності, щоб не зробити помилку.	Вказує на потребу ухвалення рішень обачливо, щоб не втратити щось важливе.
szukać igły w stogu siana	Персонажі шукають вихід у безнадійній ситуації, — Szukanie prawdy w tej sprawie to jak szukać igły w stogu siana.	Підкреслює складність вирішення завдання.	Символізує майже неможливі зусилля у пошуках рішення.
„ serce na dłoni	Описується щирість і відкритість Знахаря, — On zawsze miał serce na dłoni dla swoich pacjentów.	Відображає доброту й альтруїзм персонажа.	Показує великодушність героя, його готовність допомогти.
podnieść się z kolan	Вихід із складної життєвої ситуації, — Mimo porażek, udało mu się podnieść z kolan.	Символізує подолання труднощів.	Вказує на силу волі та відродження після падіння.
zapiekać serce	Герої стикаються з емоційними переживаннями, — Na widok cierpienia, serce mu się zapiekło.	Відображає глибокий емоційний біль.	Символізує сильні внутрішні переживання.
rozłożyć ręce	Використовується, коли персонажі безсилі у певній ситуації, — Na takie zachowanie tylko rozłożył ręce.	Показує беспорядність перед ситуацією.	Символізує неможливість знайти вихід чи рішення.

Таблиця 2. Роль фразеологізмів у формуванні цінностей та образів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

krok po kroku	Процес поступового досягнення мети, — Krok po kroku, zbliżali się do rozwiązania tajemnicy.	Підкреслює методичність і послідовність дій.	Символізує поступове просування до успіху через наполегливість.
spadło jak z nieba	Несподівана допомога, — Ta wiadomość spadła na nich jak z nieba.	Відображає елемент раптовості й несподіваності.	Символізує удачу або допомогу у важкій ситуації.
pociągnąć za sznurki	Використовується, коли персонаж непомітно впливає на події, — Wiedział, jak pociągnąć za sznurki, by osiągnąć swoje cele.	Підкреслює вміння впливати на ситуацію непомітно.	Символізує маніпуляції та управління подіями за лаштунками.
rwać włosy z głowy	Описує сильне розчарування або відчай, — Nie wiedząc, co robić, rwał włosy z głowy.	Відображає емоційне виснаження та розгубленість.	Символізує безпорадність і сильні переживання в моменти кризи.
mieć ręce pełne roboty	Використовується, коли Знахар зайнятий допомогою людям, — Zawsze miał ręce pełne roboty, pomagając ludziom.	Описує зайнятість і активність персонажа.	Символізує важку, постійну роботу і його незамінність для інших.

Тадеуш Доленга-Мостович у своєму романі «Знахар» майстерно застосовує фразеологізми як один із ключових інструментів текстової динаміки та поглиблення смислових шарів [55]. Насиченими виразами автор не тільки додає колориту мовній структурі роману, а й створює емоційно забарвлене тло, на

якому розкриваються особистісні особливості героїв, їх світогляд. Використання фразеологічних одиниць надає мові більшої експресивної сили та посилює відчуття присутності читача в культурному та соціальному просторі, де відбувається подія. Тадеуш Доленга-Мостович вдало маніпулює фразеологічними зворотами як засобом текстової символізації, завдяки чому навіть побутові або повсякденні ситуації набувають багатогранного характеру. Через такі вирази, як «postawić na nogi» чи «serce na dłoni», Доленга-Мостович підкреслює моральні та етичні дилеми, які стоять перед героями роману. У цьому сенсі фразеологізми стають не лише мовними одиницями, але й носіями глибинних підтекстів, що відкривають доступ до складної філософії авторського задуму.

Впровадження специфічних мовних конструкцій, дало можливість автору сформувати індивідуальну систему соціокультурної ідентичності персонажів, зробивши кожного героя автентичним, індивідуальним та особливим за допомогою конкретних фразеологічних одиниць. Тобто, фразеологізми, якими оперують головні герої, відображають їхнє соціальне походження (Прокоп), рівень освіти (Лешик, Вільчур), емоційну зрілість та індивідуальні особливості мислення (Павлицький, Вільчур, граф Чинський). Завдяки цьому кожен персонаж постає як частина певного соціального кластера, де мовні звороти стають інструментом культурної відповідності.

Знову ж, варто зауважити, що саме функціональне використання фразеологізмів формує ритмічної структури роману. Тадеуш Доленга-Мостович у своєму романі «Знахар» на постійній основі використовує стійкі вирази, тобто ми спостерігаємо внутрішню системну наповненість тексту специфічними фразеологічними одиницями з ритмічним відображенням особливостей кожного персонажа. За допомогою чітких фразеологічних структур автор формує певний контрапункт між напруженими й більш спокійними частинами сюжету, чим досягає складної текстової архітекtonіки.

Отже, використання фразеологізмів у романі «Знахар» виконує багатофункціональну роль, сприяючи як емоційному насиченню тексту, так й його глибшому символічному осмисленню. Доленга-Мостович використовує ці мовні звороти, аби створити складну текстову реальність, де кожне слово має не лише буквальне, але й підтекстове значення, а кожен персонаж та ситуація відображення у мовній та семантичній структурі роману.

Висновки до розділу 3

Тадеуш Доленга-Мостович у своєму романі «Знахар» майстерно використовує фразеологізми для поглиблення художнього образу та емоційної виразності тексту. Фразеологізми виступають інструментами, за допомогою яких автор передає атмосферу тогочасної Польщі, її соціальні та культурні особливості, а також розкриває характери персонажів. Завдяки використанню фразеологічних одиниць письменник створює багатогранні образи, підсилює контрасти між різними соціальними верствами та показує еволюцію героїв, особливо на прикладі професора Вільчура, який з хірурга перетворюється на знахаря, зберігаючи при цьому свої медичні навички.

Основні типи фразеологізмів у романі включають стійкі словосполучення, синтаксичні вирази та фразеологічні одиниці зі змінною структурою. Вони допомагають розкрити емоційний стан героїв, їх взаємини та життєві переживання. Наприклад, за допомогою метафоричних зворотів автор передає внутрішній світ персонажів, їхню боротьбу за справедливість, милосердя та любов. Фразеологізми також слугують індикаторами соціального статусу героїв, демонструючи мовну різницю між селянами і дворянами, що посилює соціальні контрасти в сюжеті.

Крім того, фразеологізми виконують функцію побудови комунікації між персонажами та створення ритмічної структури тексту. Мова роману насичена емоційними та експресивними фразеологічними зворотами, що додають твору виразності, динаміки та символічної глибини. Завдяки такому підходу Доленга-

Мостович не лише описує події, але й підсилює їх символічне значення, роблячи фразеологізми невід'ємною частиною текстової архітектури роману.

4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ТАДЕУША ДОЛЕНГИ- МОСТОВИЧА «ЗНАХАР»

4.1. Порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі

Польські та українські фразеологізми є важливим й незамінним елементом мовної системи, хоча такий елемент створює певні труднощі у перекладі художніх творів. Приміром, у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар», який є знаковим твором польської літератури, використання фразеологізмів не лише додає мові колориту, але й допомагає краще зрозуміти національні особливості мислення та сприйняття світу [55]. Варто зауважити, що аналізуючи перекладацьку практику фразеологізмів з польської на українську, ми маємо можливість спостерігати за різними культурними моделями, які відображені в відповідних фразеологічних одиницях.

Перш, за все на, що варто звернути увагу, що певні фразеологічні одиниці в українській та польській мовах мають спільне походження, завдяки історичним аспектам. Приміром, польський вираз *«mieć coś na sumieniu»* перекладається як «мати щось на совісті» в українській мові. В даному випадку, ми маємо спільну метафору, яка наповнена емоційним забарвленням, тобто відчуттям провини [63]. Такий підхід показує однаковість моральних та ціннісних бачень на світогляд

Також, в мовній практиці існують, фразеологізми, які мають спільне значення, але відрізняються конфігурацією. Приміром польський вираз *«szukać dziury w całym»* трактується, як «шукати дірки в цілому». Відповідно в українській інтерпретації це означає «шукати голку в сіні». Такий фразеологізм поясню спільну дію, тобто прискіпливість, але «слова» для такого пояснення використовуються різні, хоча сенс зберігається однаковий.

Вартими уваги є фразеологізми, які не мають чіткого відповідника в іншій мові й найчастіше використовується вільний переклад. Так *«jak grom z jasnego*

nieba» у буквальному перекладі означає «як грім серед ясного неба», однак в українській мові частіше вживається аналогічний за значенням вираз «як сніг на голову». Зауважимо, що так різноманітність характеризується застосуванням метафор, а це своєю чергою презентує самоідентичність кожної мови.

Польські фразеологізми становлять важливу частину мовної мапи світу та надають текстам особливого контекстуального характеру. Своєю чергою, перекладаючи роман Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар», перекладачі Божена Антоняк й Тарас Ярмолюк мали низку складнощів, щоб відтворити стилістичну насиченість роману за допомогою відповідних фразеологічних одиниць. Аналізуючи обидва переклади [12; 13], можна спостерігати за тим, що перекладачі використали відповідні механізми, а саме: адаптація до української мови, дослівний переклад фразеологічних одиниць, застосування україномовних еквівалентів, які чітко відповідають стилістичним особливості роману «Знахар». Порівняння обидвох стратегій перекладу свідчить про складність роману, а підлаштування його під українську мовну формацію вимагало створення своєрідної фразеологічної системи.

В розробленій нами таблиці порівнюються фразеологізми з польського оригіналу роману «Знахар» та їх українські відповідники у перекладі Божени Антоняк та Тараса Ярмолюка. Приміром Божена Антоняк здебільшого зберігає точність й близькість до польського оригіналу, у той час як Тарас Ярмолюк використовує метод експресії, адаптуючи вирази до розмовної української мови. Проведений нами порівняльний аналіз розкриває аспекти перекладу роману та використання відповідних фразеологічних одиниць (Таблиця 3).

Таблиця 3. Порівняння польських фразеологізмів з перекладами Божени Антоняк та Тараса Ярмолюка у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

Польський фразеологізм (оригінал)	Переклад Божени Антоняк	Переклад Тараса Ярмолюка	Аналіз
--	--------------------------------	---------------------------------	---------------

Таблиця 3. Порівняння польських фразеологізмів з перекладами Божени Антоняк та Тараса Ярмолюка у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

Rzucić okiem	Кинути оком	Глянути мимохідь	Антоняк використовує точний переклад, Ярмолюка додає експресію
Mieć dwie lewe ręce	Мати дві ліві руки	Не мати до чогось хисту	Тарас Ярмолюк адаптує вираз до української ідіоми
Nie mieć zielonego pojęcia	Не мати зеленого поняття	Нічого не тямити	Ярмолюк спрощує вираз, роблячи його менш формальним
Wpaść jak śliwka w kompot	індик думав-думав, та й в суп попав	Опинитися як риба в сітці	Різні адаптації польського фразеологізму
Biegać jak kot z ręcherzem	Бігати як на голках	Булькати як муха в окропі	Антоняк дослівніше передає значення, Ярмолюк використовує інший український фразеологізм
Siedzieć jak na szpilkach	Сидіти як на голках	Сидіти як на шпильках	Обидва переклади схожі, але Ярмолюк використовує варіант шпильки
Śmieje się jak głupi do sera	Сміється як дурний до роботи	Сміється як дурень до сиру	Ярмолюк ближче до оригіналу, Антоняк адаптувала під контекст
Przapaść z kretesem	Пропастися без сліду	Пропастися повністю	Переклади схожі, але у Ярмолюка сильніший емоційний відтінок

Таблиця 3. Порівняння польських фразеологізмів з перекладами Божени Антоняк та Тараса Ярмолюка у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар»

Dać komuś popalić	Дати комусь жару	Влаштувати комусь прочуханку	Ярмолюк використовує розмовний стиль
Koń by się uśmieł	Коневі на сміх	Смішно конаві навіть	Ярмолюк використовує більш образний варіант
Czuć się jak piąte koło u wozu	Почуватися п'ятим колесом у возі	Бути зайвим	Ярмолюк спрощує фразеологізм для кращого сприйняття
Pójsć z dymem	Піти з димом	Випаруватися як дим	Ярмолюк додає експресію, Антоняк залишається ближчою до оригіналу
Brać coś za dobrą monetę	Брати за чисту монету	Сприймати за чисту монету	Обидва перекладачі використовують поширену українську фразу
Ciemno jak w grobie	Темно як у гробі	Темрява як у могилі	Ярмолюк додає відтінок містичності
Zasyriać w piórkach	Засипати в пір'ячку	Спати в розкошах	Ярмолюк робить переклад більш образним, Божена дослівна
Kropła w morzu	Крапля в морі	Як крапля в океані	Ярмолюк додає масштабності до порівняння
Wpuścić kogoś w malinę	Завести когось у глухий кут	Обдурити когось	Ярмолюк використовує більш конкретні фразеологізми

Порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» демонструє різносторонні стратегії, які використовують перекладачі для адаптації тексту до української мови. Відповідно в таблиці розглянуто переклади польських фразеологізмів та їх українські приклади, які були запропоновані Б. Антоняк та Т. Ярмолюком. Кожен з перекладачів обрав власну стратегію перекладу, але разом з тим переклад роману української в обидвох авторів сповнений фразеологізмів, що в повній мірі відображають польську автентичність.

Перш за все ми звертаємо увагу на те, що польські фразеологізми, які перекладали Б. Антоняк та Т. Ярмолюк мають однакове відображення в текстах їх роботи, приміром фразеологізмом *rzucić okiem*, перекладачі презентують вираз як кинути оком, що є точним перекладом. Але під час дослідження та аналізу перекладеного матеріалу, ми прийшли до висновку, що Тарас Ярмолюк в своєму перекладі більш емоційний та намагається підібрати спрощені вислови, які б були зрозумілі читачеві [12; 13].

Також, одним з підходів, які обрали перекладачі, є адаптації польських фразеологізмів до української дійсності. Приміром, польський фразеологізм *wpaść jak śliwka w kompot*, Б. Антоняк запропонувала читачам, як «індик думав-думав, та й в суп попав», тобто є відповідником українського фразеологізму. Натомість Тарас Ярмолюк обрав іншу адаптацію фразеологізму, а саме — «опинитися як риба в сітці», що має подібне значення, але відрізняється образністю [12; 13].

Деякі фразеологізми, як-от *biegać jak kot z pęcherzem*, викликають складнощі в перекладі через свою специфічну образність. Божена Антоняк обирає переклад *бігати як на голках*, що зберігає ідею невгамовної активності, але адаптує її до українського мовного контексту. Тарас Ярмолюк, у свою чергу, використовує вираз *булькати як муха в окропі*, який є більш поширеним в українській мові та зберігає експресивний характер оригіналу. Така різниця у підходах показує, як

перекладачі прагнуть знайти оптимальне рішення для передачі змісту й настрою оригіналу [12; 13].

Цікавою є різниця в перекладі виразу *śmieje się jak głupi do sera*. Божена Антоняк інтерпретувала його до виразу *сміється як дурний до роботи*, що звучить природніше для української аудиторії. Натомість Тарас Ярмолюк зберігає більш дослівний переклад — *сміється як дурень до сиру*, що залишає польську образність незмінною. Така різниця підходів ілюструє, як один і той самий фразеологізм може мати різні перекладацькі інтерпретації: одна прагне адаптувати текст під реалії цільової аудиторії, тоді як інша зберігає оригінальну культурну специфіку [12; 13].

Окремо варто зазначити про фразеологізми, де Тарас Ярмолюк використовує більш розмовний стиль. Наприклад, польський вислів *dać komuś poralić* Божена Антоняк переклала як *дати комусь жару*, що є дослівним перекладом з близьким змістом. Тарас Ярмолюк, своєю чергу, вибирає варіант *влаштувати комусь прочуханку*, що звучить набагато колоритніше й природніше для розмовної мови. Така розбіжність демонструє прагнення перекладачів знайти баланс між точністю та стилістичною відповідністю [12; 13].

Загалом, таблиця ілюструє різноманітні перекладацькі стратегії, що були використані для передачі польських фразеологізмів. Божена Антоняк часто надає перевагу точнішому або формальному перекладу, тоді як Тарас Ярмолюк додає більшого емоційного забарвлення, використовуючи розмовні чи експресивні українські вирази. Обидва перекладачі, попри різні підходи, зуміли передати основний зміст фразеологізмів, зберігаючи баланс між культурною адаптацією та стилістичною точністю [12; 13].

Таким чином, порівняльний аналіз фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» свідчить про як спільність, так й відмінність польської та української фразеологічних систем. Успішний переклад таких одиниць залежить від здатності перекладача передати не тільки буквальне

значення, але й національний колорит, відображений у цих стійких мовних зворотах.

4.2. Стилістично-функційний потенціал фразеологізмів у перекладі

Як ми вже визначили, то саме фразеологізми, тобто стійкі мовні звороти, займають вагоме місце у мові та культурі країни. Вони репрезентують специфіку національної комунікації, історичні надбання та багатогранність мовного осередку в державі. Тому беззаперечно, «фразеологізми є базовою та ґрунтовною частиною мовлення, створюючи емоційний контекст, виразність ситуації чи головного героя, що робить переклад особливим, а іноді й важким завданням для перекладача» [14, с. 73]. В такому ракурсі варто пам'ятати, що головною метою перекладача є не просто перекласти тексти, а зберегти стилістичну наповненість й автентичність художнього твору. Слід наголосити, що стилістично-функційний потенціал фразеологізмів у перекладі полягає у збереженні їх образності та емоційного забарвлення, адже вони мають першопочатково метафоричну природу. Тому виникають випадки коли фразеологічна одиниця польсько варіанту, не має аналогів в українському мовленні, але перекладач має сенс, який був закладений автором оригінального художнього твору. Тому, використання відповідних фразеологічних аналогів у мові перекладу допомагає досягти еквівалентного рівня виразності та точності.

Науковці відзначають, що «перекладач має враховувати, той факт, що фразеологізми в перекладі виконують важливу функцію культурної адаптації» [19, с. 41]. Перекладач повинен брати до уваги контекст, у якому вживається фразеологізм, та знаходити способи зробити його зрозумілим для носіїв іншої мови, не втрачаючи при цьому оригінального смислу.

Відповідно до вище відзначеного, в межах перекладу, приміром, як Божена Антоняк та Тарас Ярмолюк, можна звертатися до різних сценаріїв та стратегій перекладу, як-от від від буквального до смислового перекладу.

Стилістично-функційний потенціал фразеологізмів у перекладі на українську мову роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» є глибоким предметом дослідження, який вимагає комплексного підходу до аналізу лінгвістичних і культурних аспектів. Фразеологічні одиниці, використані в оригіналі, є багатошаровими семантичними конструктами, що акумулюють у собі не тільки лексичні значення, але й соціокультурні конотації, емоційні відтінки та ідіоматичні нюанси. При перекладі таких виразів важливо не тільки зберегти семантичне ядро, але й передати культурну специфіку та емотивну насиченість, що може бути досягнуто завдяки еквівалентам або трансформаційним методам перекладу.

Але під час процесу перекладу, варто пам'ятати, що однією з головних труднощів є «збереження експресивності фразеологічних виразів, тому, що автори в своїх художніх творах використовують їх, як носіїв національної ментальності» [39, с. 84], а відповідно для цього застосовуються спеціальні та унікальні фразеологічні одиниці. У цьому контексті, перекладач має «використовувати інтерсеміотичну адаптацію фразеологізмів, аби зберегти їхню стилістичну релевантність» [24, с. 73]. На практиці прямий переклад таких фразеологічних одиниць супроводжується кардинальною зміною стилістичного регістра.

Так сталося, що вагому роль у перекладі «Знахаря» відіграє адаптація фразеологізмів з урахуванням синтаксичних та лексико-семантичних особливостей української мови. Тобто, будь-який перекладач цього роману в своїй роботі підійде то точки інтеграції фразеологічних зворотів у текст, зберігаючи при цьому їхню структурну особливість. Мовознавці наголошують, що в сенсі того, що фразеологічні одиниці доволі часто є «стереотипними», їхня перекладацька адаптація «потребує знання лінгвокультурних реалій, що створює умови для виникнення нових перекладацьких рішень на основі евристичних підходів» [46, с. 17].

Крім того, вагомим й на сьогодні лишається питання інтеграції фразеологізмів у різні стилістичні реєстри тексту. У романі «Знахар» фразеологічні звороти часто слугують для передачі соціальних взаємодій, що відображають соціокультурну динаміку персонажів і їхнє становище у суспільстві. Переклад таких виразів вимагає не тільки лінгвістичної еквівалентності, але й стилістичної узгодженості з оригіналом, що забезпечує адекватне сприйняття твору у культурному контексті цільової аудиторії.

Відповідно, переклад фразеологізмів у таких романах, як «Знахар» Тадеуша Доленги-Мостовича на українську мову є складним та виваженим процесом, який потребує від перекладача високого рівня мовної та культурної компетенції. Адже варто враховувати той факт, що фразеологічні одиниці є виразником польської національної ідентичності й вимагають чіткої адаптації з урахуванням усіх лексико-семантичних, стилістичних та культурних особливостей.

Під час перекладу художніх творів, фразеологічні одиниці є професійним викликом для кожного перекладача, адже вони створюють унікальний стилістичний контекст роману. У перекладі роману Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» українською мовою фразеологізми формують унікальну стилістичну систему роману. Відповідно, розроблена таблиця демонструє стилістично-функційний потенціал фразеологізмів, використаних у романі «Знахар», й їх адаптацію в українському перекладі. Нами проаналізовано функції фразеологічних одиниць та їх відтворення в українському перекладі, що супроводжується відповідною стилістичною забарвленістю. В даному випадку, під час перекладу роману «Знахар» у перекладачів виникла необхідність збереження не лише змістовного значення, але й відповідного стилістичного забарвлення, що є вагомим для відтворення атмосфери твору та характеру мовлення персонажів.

Таблиця 4 *Стилістично-функційний аналіз фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» та їх адаптація в українському перекладі*

Фразеологізм (першоджерело)	Переклад українською	Стилістичне забарвлення	Функція в тексті
Mieć serce na dłoni	Мати серце на долоні	Емоційно-експресивне	Характеризує щирість персонажа, відкритість.
Patrzeć wilkiem	Дивитися вовком	Метафоричне, образне	Підкреслює неприязнь чи підозріле ставлення.
Grać pierwsze skrzypce	Грати першу скрипку	Фразеологічне кліше	Підкреслює лідерство персонажа в ситуації.
Plakać krokodylimi łzami	Лити крокодилячі сльози	Іронічне	Виражає нещирі емоції, обман.
Zbierać siły do skoku	Збирати сили до стрибка	Метафоричне	Готує до активних дій, зміцнення позицій.
Czas leczy rany	Час лікує рани	Загальноновживане	Підкреслює вплив часу на емоційний стан.
Rzucić perły przed wieprze	Кидати перли перед свинями	Пейоративне, іронічне	Виражає марність витрат чи зусиль на недостойних.
Wodzić na pokuszenie	Водити в спокусу	Біблійне, образне	Створює напруження між моральним вибором.
Siedzieć jak na szpilkach	Сидіти як на шпильках	Метафоричне, експресивне	Виражає нервові очікування чи дискомфорт.
Wpaść jak śliwka w kompot	Попастися як слива в компот	Іронічне	Показує несподівану неприємну ситуацію.

Таблиця 4 Стилістично-функційний аналіз фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «Знахар» та їх адаптація в українському перекладі

Jak z bicza strzelił	Як з батога вдарив	Образне, експресивне	Виражає раптовість, швидкість події.
Nie rzucac słów na wiatr	Не кидати слів на вітер	Загальноновживане	Підкреслює важливість дотримання обіцянок.
Być w siódmym niebie	Бути на сьомому небі	Експресивне	Показує стан великого щастя, задоволення.
Spadać jak grom z jasnego nieba	Впасти як грім з ясного неба	Метафоричне	Описує раптовість і несподіваність події.
Zjeść z kimś beczkę soli	З'їсти з кимось бочку солі	Образне, прислів'я	Підкреслює довготривалі стосунки, досвід спільного життя.
Kij ma dwa końce	Палиця має два кінці	Метафоричне, афористичне	Підкреслює подвійність або наслідки дій.
Z zimną krwią	З холодною кров'ю	Експресивне	Виражає холонокровність і розсудливість у критичних ситуаціях.
Pójść na łatwiznę	Іти легким шляхом	Загальноновживане	Описує спрощений підхід, уникнення складнощів.
Mieć muchy w nosie	Мати мухи в носі	Іронічне, експресивне	Підкреслює капризність або поганий настрій персонажа.

Відповідно під час аналізу та дослідження перекладів роману українською мовою, мовознавці сформувавши ключових принципів стилістично-функційного потенціалу фразеологізмів у тексті, а саме:

— розкриття стилістичного забарвлення, тобто перекладач мав зберегти стилістичні характеристики фразеологічних одиниць, приміром, «*Plakać krokodylimi łzami*» перекладається як «*Лити крокодилячі сльози*», зберігаючи іронічність та натяк на нещирість. Так звертається прокурор до Марисі Вільчур під час судового процесу;

— збереження метафоричності та образності в оригіналі, приміром, «*Grać pierwsze skrzypce*» перекладається як «*Грати першу скрипку*», що дозволяє зберегти образ професіоналізму професора Вільчура;

— еквівалентність сенсу, тобто відбувається процес передачі основного значення фразеологізму, навіть якщо точний відповідник в іншій мові відсутній. Наприклад, фразеологізм «*Siedzieć jak na szpilkach*» перекладається як «*Сидіти як на шпильках*». Даний фразеологізм використовує доктор Павлицький під час судового засідання, виражаючи стурбованість, щодо діяльності Антонія;

— відтворення функціонального навантаження, тобто характеристики емоційності персонажів та їх характерів, приміром «*Mieć serce na dłoni*» («*Мати серце на долоні*») підкреслює відкритість й щирість Антонія в будь-якій ситуації;

— адаптація до культурного контексту мови перекладу, тобто під час перекладу фразеологізми мають бути адаптовані до української культури. Приміром, фразеологізм «*Rzucić perły przed wieprze*» (*Кидати перли перед свинями*) має аналогічний вираз в українській мові. Цей фразеологізм трапляється в діалозі професора Добранецького, коли він говорить, що його професійні навички не були оцінені належним чином [12; 13; 55; 63].

Знову ж таки, використання фразеологізмів у романі Тадеуша Доленги-Мостовича «*Знахар*» не тільки додає виразності тексту, але й допомагає глибше розкрити характери головних героїв, таких як професор Вільчур (який втратив пам'ять й став знахарем), його дочки Марисі (чуйна, скромна, милосердна та безкорисна). Через фразеологізми перекладач передає емоційний стан персонажів, їхні погляди на життя та взаємодію з іншими. Герої роману часто використовують фразеологізми для висловлення своїх почуттів, що робить їхні

репліки більш природними та насиченими смисловими відтінками. Такі фразеологізми як «*Czas leczy rany*» («*Час лікує рани*») відображають ідеї, з якими стикаються всі головні герої. Марися, яка переживає втрату та труднощі, Лешек, який проходить через важкі випробування, й сам Вільчур, який поступово відновлює свою ідентичність, усі покладаються на час для зцілення душевних та фізичних ран. Це підкреслює центральну тему твору — роль часу у відновленні не тільки тіла, але й душі.

Таким чином, переклад фразеологізмів є складним багаторівневим процесом, який вимагає від перекладача не лише досконалого знання обох мов, але й глибокого розуміння культурних контекстів. Стилiстично-функційний потенціал фразеологізмів полягає у їх здатності додавати до тексту емоційної насиченості, культурної глибини та виразності, що робить їх важливим елементом художнього перекладу. Отже, фразеологізми допомагають не тільки зберегти культурний контекст, але й розкрити глибину характерів професора Вільчура, Марисі та інших героїв роману, роблячи їх більш живими та багатовимірними для читача.

Висновки до 4 розділу

У процесі аналізу виявлено, що деякі фразеологізми мають свої прямі відповідники в українській мові, але значна частина вимагає адаптації через відмінності в національно-культурному контексті двох мов. Це дозволяє підкреслити складність передачі не тільки значення, а й емоційного забарвлення оригіналу.

При перекладі фразеологічних одиниць важливо зберігати їхню метафоричність та стилістичну виразність. Використання еквівалентів або аналогів дозволяє перекладачеві передати основне значення, зберігаючи при цьому культурні та лінгвістичні особливості обох мов. Проте не завжди можливо знайти повний відповідник, і в таких випадках застосовуються описові переклади або калькування. Це підтверджує важливість креативності

перекладача, який має глибоко розуміти як вихідну, так і цільову культуру, аби передати всі нюанси оригіналу.

Фразеологізми відіграють ключову роль у створенні стилю твору, тому їх правильна передача є вирішальною для збереження стилістичної цілісності тексту. У перекладі важливо не тільки відтворити зміст фразеологізму, але й зберегти його функційні характеристики, такі як емоційне забарвлення, експресія та ритмічність. Перекладачеві доводиться враховувати всі ці аспекти, що робить процес перекладу фразеологічних одиниць складним і водночас дуже важливим для досягнення адекватності перекладу

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження ми дійшли таких висновків.

1. Фразеологізми є важливим лінгвістичним явищем, яке відображає багатогранність мовних і культурних структур. Вони утворюються внаслідок специфічної взаємодії слів, що дає нові, нерідко метафоричні значення, котрі не можна зрозуміти буквально. Фразеологізми представляють не лише мовні, але й соціокультурні аспекти мовців, адже вони зберігають історичний і культурний досвід народу. Це особливий тип мовних одиниць, які мають стійку структуру і цілісне значення, відмінне від сумарного значення їх компонентів. Фразеологічні одиниці відображають специфіку національних мовних картин світу і слугують засобом збереження та передачі культурної спадщини.

2. Фразеологізми у художніх текстах відіграють важливу роль, оскільки вони допомагають створювати яскраві образи та передавати емоції. Використання фразеологізмів дозволяє автору надати тексту експресивність і стилістичну насиченість, що сприяє виразнішому змалюванню характерів персонажів і подій. Фразеологізми здатні підсилити символіку або іронію твору, надаючи йому глибини та багатозначності. Такі одиниці також відображають культурний контекст і національні особливості, що робить їх переклад складним завданням, оскільки буквальний переклад може втратити всю виразність і стилістичні характеристики. Тому фразеологізми часто використовують як стилістичний інструмент для посилення емоційної виразності тексту, створюючи яскраві та незабутні враження.

3. Переклад фразеологізмів є складним завданням, оскільки такі мовні одиниці мають культурно специфічне значення, яке важко передати іншою мовою. Перекладачі повинні знаходити або створювати фразеологічні еквіваленти, які б відтворювали не лише зміст, але й стилістичну та емоційну насиченість оригінальних виразів. У процесі перекладу часто використовуються адаптації або кальки, що дозволяють зберегти метафоричний зміст та образність

фразеологізмів. Проте, бувають випадки, коли культурні відмінності роблять переклад дуже складним або неможливим без втрати оригінальної стилістики. Завдання перекладача полягає в тому, щоб знайти баланс між збереженням змісту і формою, щоб передати емоційний та символічний зміст фразеологізмів у новому контексті.

4. Фразеологізми мають складну семантичну структуру, яка формується через поєднання окремих компонентів у фразеологічній одиниці. Вони виступають носіями культурних кодів, оскільки значення цих одиниць не завжди відповідають значенням слів, що їх утворюють. Семантична класифікація фразеологізмів передбачає поділ на ті, що мають конкретне або абстрактне значення. Наприклад, у польській та українській мовах існують фразеологізми, що описують соціальні реалії, людські якості, емоційні стани та інші явища, які важко перекласти буквально. Це свідчить про важливість розуміння не тільки значення, але й контексту вживання таких мовних конструкцій. Аналіз семантичних аспектів фразеологізмів допомагає краще зрозуміти їхню роль у формуванні культурного та мовного образу світу.

5. Граматична структура фразеологічних одиниць є стійкою і нерідко визначається мовними традиціями кожної мови. Незважаючи на те, що фразеологізми можуть включати різні частини мови, їхній граматичний склад здебільшого залишається незмінним навіть при адаптації до нових контекстів. Це дозволяє зберегти їхню цілісність як смислових та структурних одиниць. Проте, при перекладі граматичні особливості фразеологізмів можуть створювати труднощі, оскільки в різних мовах вони можуть мати відмінні синтаксичні форми. Особливо складним є збереження граматичної структури у випадку, коли вона має велике значення для передачі образності виразу. Тому перекладачеві важливо враховувати не тільки семантичну, але й граматичну специфіку, щоб зберегти зміст і стиль фразеологізмів.

6. Структурні типи фразеологізмів визначаються їхнім складом, а також способом утворення, який відображає культурну специфіку народу. У творах

Тадеуша Доленги-Мостовича використовуються різні типи фразеологічних одиниць, які відрізняються своєю будовою та функціями в тексті. Наприклад, номінативні фразеологізми служать для опису явищ і предметів, тоді як комунікативні фразеологізми використовуються для вираження відношень між персонажами. Доленга-Мостович активно застосовує такі одиниці для характеристики своїх героїв, а також для створення певного настрою або атмосфери в романі. Вивчення структурних типів фразеологізмів дозволяє краще зрозуміти, як саме автор використовує ці мовні засоби для побудови художнього світу, а також як їх переклад впливає на збереження стилістичних характеристик твору в іншій мовній культурі.

7. Фразеологізми в творчості Доленги-Мостовича виконують кілька важливих функцій, зокрема стилістичну, емоційну та оцінну. Вони допомагають передати характер персонажів, підкреслити їхні емоції та ставлення до подій або інших героїв. Наприклад, фразеологізми можуть бути використані для передачі іронії, сарказму або підсилення драматизму ситуації. У романі «Знахар» автор використовує ці одиниці для створення напруженості в діалогах та відображення внутрішніх переживань героїв. Окрім того, фразеологізми допомагають підсилити загальний емоційний фон твору, додаючи глибини і багатозначності змісту. Переклад таких одиниць вимагає збереження їхньої функційної насиченості, оскільки це має вирішальне значення для правильного сприйняття тексту в іншій мовній культурі.

8. Порівняльний аналіз фразеологізмів у польському оригіналі та українському перекладі роману «Знахар» демонструє, наскільки важливим є збереження культурної та стилістичної специфіки цих одиниць. Польські фразеологізми часто несуть в собі унікальні культурні відтінки, які важко передати безпосередньо в іншій мові. Проте український перекладач намагається максимально зберегти як образність, так і стилістичне забарвлення виразів. У процесі перекладу використовуються різні підходи: від пошуку еквівалентів до адаптації та калькування, які дозволяють зберегти смислове навантаження

оригінальних фразеологізмів. Важливим аспектом є також збереження емоційного тону та художньої виразності, що робить переклад фразеологізмів складним, але необхідним для повного розуміння авторського задуму.

9. Фразеологізми у перекладі не лише зберігають своє значення, але й відіграють важливу роль у збереженні стилістичних та емоційних аспектів оригіналу. У перекладі фразеологізмів з польської на українську важливо передати не лише зміст, а й емоційну насиченість, що додає твору глибини та колориту. У творах Доленги-Мостовича фразеологізми часто використовуються для підсилення драматизму та створення емоційної атмосфери, тому перекладач має зберегти ці функції, щоб не втратити важливі смислові елементи тексту. Використання відповідників або адаптація фразеологізмів дозволяють перекладачу передати стилістичні особливості оригіналу, зберігаючи при цьому образність і метафоричність висловлювань. Це робить фразеологізми важливим елементом у перекладі, що впливає на сприйняття художнього тексту в іншій культурі.

Перелік джерел посилання

1. Баран Я. А, Зимоморя М. І. *Теоретичні основи фразеології*. Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1999. 176 с.
2. Бацевич Ф.С. *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Билиця У. Об'єктивація інтелектуальних якостей людини одиницями компаративної фразеології в англomовній картині світу. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 3. С. 85–92.
4. Бобков В. О. Основні теоретичні засади контекстологічного, описового та варіаційного методів дослідження фразеології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. Вип. 62. С. 368–371.
5. Бондаренко Р. Особливості перекладу як різновиду міжмовної комунікації. Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. *Переяслав-Хмельницький*. 2019. С. 43-45.
6. Вишнеvsька Л. Б. Еквівалентність польських і українських фразеологізмів: проблеми перекладу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2015. № 9. С. 28-33.
7. Голубовська І. О. *Етнічні особливості мовних картин світу*. К. : Логос, 2004. 284 с.
8. Гуменюк І. І. Модифікації фразеологічних одиниць, семантичні та стилістичні особливості їх уживання. *Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Том 31 (70) № 2. С. 65-73.
9. Демська-Кульчицька О. М. *Фразеологія*. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 74 с.
10. Дем'яненко Н. Прийменникові моделі фразеологічних одиниць польської мови. *Grail of Science*. 2023. № 28. С. 269-273.

11. Денисова А. С. Проблема дослідження класифікацій фразеологічних одиниць у лінгвістиці. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки: [збірник наукових праць]. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015. Вип. VI. С. 13–21.*
12. Доленга-Мостович Т. *Знахар*. Переклад Б. Антоняк. Урбіно. 2004. 304 с.
13. Доленга-Мостович Т. *Знахар*. Переклад Т. Ярмолюк. Фоліо. 2020. 320 с.
14. Жужгіна-Аллахвердян Т. Особливості художнього перекладу : лексико-семантичний аспект. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов. 2020. 126 с.
15. Забіяка В. А., Забіяка І. М. *Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування : практ. посіб.* Київ : ВЦ «Академія», 2012. 304 с.
16. Карпенко Н. А. Проблема відтворення прагматики фразеологічних одиниць у перекладі. *Лінгвістичні дослідження.* 2021. № 55. С. 142-149.
17. Коваленко А. В. Переклад фразеологічних одиниць у художньому тексті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2021. С. 269-273
18. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження. *Молодь і ринок* №3. 2011. С. 128–132.
19. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад).* Вінниця : Нова Книга. 2017. 448 с.
20. Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т. *Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки.* Познань–Харків : Коло (м. Дрогобич), 2017. 408 с.
21. Кравченко С. Художній переклад як діалог культур: семантично-експресивна співвідносність лексичних еквівалентів у польських перекладах української поезії (на матеріалі часопису «Biuletyn Polsko-Ukraiński»). *Філологічні науки. Літературознавство.* 2013. № 3. С. 57-64.
22. Куликова Л., Тарасенко Т. Діалог культур у теорії міжкультурної комунікації та практиці викладання іноземних мов. *Науковий вісник*

- Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2017. № 1 (18). С. 42 – 46.
23. Лакомська І. Сугестійність фразеологічних одиниць у масмедіа: репрезентативна специфіка. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2022. № 52. С. 31-37.
24. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 43. Вип. 4. С. 72–74
25. Макєдонова О. Д. Трансформація фразеологічних одиниць у дискурсі англомовної реклами. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 6. С. 2—4.
26. Мирошніченко І. М. Варіанти польських фразеологічних одиниць семантичного поля «праця /неробство». *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка*. 2009. Вип. 81 (1). С. 141–145.
27. Мойсеєнко Л. А. Теоретико-методологічні засади досліджень фразеологічних одиниць. *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Філологічна*. 2013. № 34. С. 159-162.
28. Наместюк С. В., Стефурак О. В., Рак О. М. Стратегія замороження перекладу фразеологічних одиниць. *Нова філологія*. 2021. № 84. С. 180-185.
29. Новікова Т.В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог*. 2015. Випуск 52. 203–207 с.
30. Павлінчук Т. Особливості перекладу фразеологічних одиниць із польської мови на українську. *Українська полоністика*. 2022. № 20. С. 41-52.
31. Павлінчук Т. І. Варіативність перекладу фразеологічних одиниць із польської мови на українську. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : тези доповідей Всеукраїнської наукової*

конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (1935–2003) (21 травня 2021 року). Житомир. 2021. С. 82–88.

32. Патен І. М. Ідеографічний та структурно-семантичний методи моделювання фразем з дієсловами руху у зіставному мовознавстві. *Молодий учений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 191–195.

33. Приймак А. М., Недашківська Т. Є. *Методичні рекомендації з вивчення освітньої компоненти. Польська література в контексті світової та проблеми літературознавства*. Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2024. 75 с.

34. Приймак А. М., Іскоростенська А. В. «Young adult» як жанр новітньої польської літератури для підлітків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2024. № 65. С. 202-205.

35. Редін П. О. Проблема ідеографічного опису фразеологізмів. *Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2018. Вип. 49. С. 55–58.

36. Сидяченко Н. Проблеми перекладу сучасної польської поезії українською мовою. *Stylistyka*. 1996. №5. С. 379-383.

37. *Словник фразеологізмів української мови*. Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с.

38. Старишко Ю. Принципи моделювання фразеологічних одиниць. *Всеукраїнська наукова конференція «МОВНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО СВІТУ»*. 2024. С. 199-202.

39. Хайдарі Н.І. Проблема розпізнання та виокремлення фразеологізмів у тексті. *Закарпатські філологічні студії. Ужгород*. 2018. Випуск 5. Том 2. С. 82–86.

40. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. *Фразеологія сучасної української мови*. Київ: Знання, 2007. 494 с.

41. Ястремська Т. О. Лексико-семантичне моделювання: переваги та перспективи. *Gwary Dziś*. 2023. Vol. 16. S. 65–85.

42. Abdi M., et al. Reflection of the national vision of the world in phraseological units. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5.S2. P. 1281-1290.
43. Alieva N. The Use of New Phraseological Units and Collocations in the Language. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*. 2022. № 3.11. P. 66-72.
44. Aliyeva S. Linguocultural properties of phraseological units. *Current Research Journal of Philological Sciences*. 2021. № 2.11. P. 135-140.
45. Ariza M. Equivalences of phraseological units in corpora. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. 2020. P. 386-415.
46. Asgarova C. *Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften*. 2018. 124 p.
47. Ayupova R., et al. Identifying the key components of phraseological units. *Humanities and Social Sciences Reviews*. 2020. № 8.1. P. 233-239.
48. Bauer L. *Introduction to English Lexicology*. Edinburgh University Press. 2021. 192 p.
49. Berdiev Sh. Phraseologism: essence, classification, the methods of translation. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*. 2020. №. 1. P. 159–169.
50. Blagoeva D. Lakunarne jednostki frazeologiczne w perspektywie polskobułgarskiej. *Endless light in science*. 2024. P. 315-319.
51. Breal M., Sapir E. *The History of Human Speech and the Significance of Language*. Independently published. 2019. 110 p.
52. Botirova M., Qayumova M. Language Characteristics of Phraseological Units. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences*. 2022. № 1.1. P. 80-83.
53. Burkhanovich A. Criterion Of Ideomaticity In Phraseological Units. *Journal Of Language And Linguistics*. 2023. № 6.4. P. 391-393.
54. Coleman J., Kay C. *Lexicology, Semantics and Lexicography*. John Benjamins Publishing Company. 2000. 263 p.
55. Dołęga-Mostowicz T. Znachor. SBM Renata Gmitrzak. 2021. 320 p.
56. Fraser B. Idioms within a Transformational Grammar. *Foundations of Languages*. 1970. № 6. URL: <https://www.jstor.org/stable/25000426>

57. Herberg D. Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. Probleme ihrer Erfassung und Beschreibung. *Deutsch als Fremdsprache. Leipzig*. № 4. 2002, p. 195-200.
58. Kodiraliyevich B., Sultanovna M. General conceptions of phrase, word combination and phraseological units. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 1824-1827.
59. Kosek I. Zapis komponentów odproprjalnych w polskich związkach frazeologicznych. *Prace Językoznawcze*. 2023. № 25.2. P. 115-128.
60. Kovalevska T. Yu., Kovalevska-Slavova A. V. Suggestive linguistics: specificity and core methods. *Записки з українського мовознавства. Одеса: Видавець С.Л. Назарчук*. 2022. Вип. 29. С. 303–313.
61. Krasnobaieva-Chorna Zh., Harbera I., Zhurkova O., Lakomska I. *Phraseology in Interdisciplinary Dimension: Tradition and Innovation: Collective Monograph*. Vinnytsia : LLC «Nilan-Ltd.». 2020. 160 с.
62. Kruszyńska A. Literatura popularna a kwestie społeczne. Przykład twórczości Tadeusza Dołęgi-Mostowicza. *Literatura i Kultura Popularna*. 2015. № 21. P. 23-41.
63. Kwak S. Rozdarty skafander Rafała Wilczura. O melancholii bohatera powieści Tadeusza Dołęgi-Mostowicza. *Rana. Literatura–Doświadczenie–Tożsamość*. 2021. № 3.1. P. 1-12.
64. Lieber R. *Introducing morphology*. Cambridge University Press, 2021. 226 p.
65. Mariak L. Frazeologizmy w korespondencji prywatnej Henryka Sienkiewicza. *Slavia Occidentalis*. 2015. № 72/1. P. 125-140.
66. Mukhtorovna Y. Unlocking Cultural Nuances: Mastering Phraseological Unit Translation. *Indonesian Journal of Cultural and Community Development*. 2023. № 14.1. URL: <https://ijccd.umsida.ac.id/index.php/ijccd/article/view/882/1046?download=pdf>
67. Naciscione A. Reproducibility of patterns of stylistic use of phraseological units: A cognitive diachronic view. *Reproducibility and Variation of Figurative*

Expressions: Theoretical Aspects and Applications, editors Marija Omazić, Jelena Parizoska. University of Bialystok Publishing House. 2020. Vol. 5. P. 33-50.

68. Nurutdinova A.R., et al. Linguocultural specificity of phraseological units in the process of teaching languages. *EntreLinguas*. 2021. № 7.1. P. 126-134.

69. Paul. G. *Translation in practice a symposium*. London: Dalkey Archive Press, 2009. 74 p.

70. Regina M. Linguocultural features of phraseological units. *Academicia Globe*. 2021. № 2.05. P. 148-150.

71. Saidova Z. The fundamental types of phraseological units. *Finland International Scientific Journal of Education*. 2023. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7653246>

72. Saussure F. *Course in General Linguistics*. Forgotten Books. 2018. 216 p.

73. Schippan Th. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2002. 305 p.

74. Shaniyazovna M. Lexicology and its Main Functions. *Texas Journal of Philology, Culture and History*. 2022. № 5. P. 3-4.

75. Sosnowski W, Tymoshuk R. Konfrontacja językowa współczesnych kalk frazeologicznych w języku polskim i ukraińskim. *PRACE JĘZYKOZNAWCZE*. 2020. XXII/1. P. 239–254

76. Toirova N. Linguocultural Analysis Of Phraseologicfal Units In Eastern Culture. *Fan, Ta'lim Va Amaliyotning Integrasiyasi*. 2022. № 3.5. P. 75-84.

77. Vera J. A. *Changing World of Words: Studies in English Historical Lexicography, Lexicology and Semantics*. Brill. 2002. 632 p.

78. Wood F. T. *Current English Usage. A concise dictionary*. New York: St. Matrixes press, 2018. 273 p.

79. Yusufjanova, S. General Problems of Translation of Phraseological Units. *Current Research Journal of Philological Sciences*. 2022. № 3.02. P. 30-35.

80. Zatorska A. O stylistyce i leksyce słów kilka. Potop Henryka Sienkiewicza i słoweński przekład Rudolfa Molè. *Roczniki Humanistyczne*. 2021. № 69.6. C. 189-201.